

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Traditie

J.H.F. Schaeffer ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - J.H.F. Schaeffer Traditie	169
<i>Meditatief</i> - R.J. Vreugdenhil Het begin van het evangelie	173
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten Crisis	174
<i>Achtergronden</i> - W. Wierenga Overwegingen bij enkele bijbelse uitspraken over de relatie man-vrouw in kerk en samenleving 5	176
<i>Van binnen naar buiten</i> - C.J. Haak Promise - een veelbelovende start	180
<i>Woord</i> - K. Folkersma Zou het echt nu al kunnen	183
<i>Weerwoord</i> - A.L.Th. de Bruijne Het draait om vertrouwen	186
<i>Lied van de week</i> - A. de Heer Liedboek gezang 150: In den beginne was het woord	188
<i>Meegelezen</i> - T. Groenveld Komt het uiteindelijk goed voor alle mensen	190
<i>Boekbespreking</i> - H. Veldman De rol van de predikant in een nationaal eenwordingsproces	191
<i>Uit de kerken</i>	

Culturele tradities als het vieren van Sinterklaas of het zaklopen op Koninginnedag horen bij ons 'alledaagse leven'. De een zal er meer mee hebben dan een ander - en dat is gewoon een kwestie van smaak. Daarnaast is traditie iets dat verder gaat dan culturele gewoontes. Een christen leeft van de overlevering: wat krijg ik aangereikt door anderen? Waarop moet ik mijn leven bouwen? Een overlevering die uiteindelijk teruggaat op de Heer zelf. God voorziet mij via allerlei mensen van een bedding waarin ik mijn leven kan leiden.

Wanneer ik traditie zo omschrijf, gebruik ik bewust een woord uit de christelijke geloofsleer. 'Voorzien' verwijst naar de overtuiging dat God ons in dit leven zal voorzien van al het goede, en het kwade voor ons zal doen meewerken ten goede. Het is kennelijk onderdeel van het geloof om te leren begrijpen wat dat betekent. Het probleem hierbij is niet dat wij het moeilijk vinden om goede en fijne dingen te erven van onze ouders en grootouders. Daar zal niemand bezwaar tegen hebben. Wanneer je blij bent met bepaalde levenswijsheden die je geleerd hebt en in praktijk kunt brengen, is er niets aan de hand. Het wordt pas lastig wanneer je het gevoel hebt, of zelfs uiteindelijk de stellige overtuiging, dat wat ons overgeleverd is niet bijdraagt aan een goed leven. Een traditie kan immers ook slecht zijn.

Niet op één lijn met de Bijbel

Het is precies dit inzicht waardoor Luther en Calvijn in conflict kwamen met de kerk van hun dagen. Het automatisme dat wat de kerk leert goed is *omdat* de kerk het leert, werd door hen onder kritiek gesteld. Daartoe hadden zij ook het volste recht. De manier waarop de Rooms-katholieke kerk (nog heel recent) in haar theologie heeft vastgelegd dat traditie én Bijbel op één lijn staan, heeft als groot manco dat aan menselijke woorden teveel gewicht en waarde gehecht wordt. Ze kregen teveel normatieve kracht, zonder dat ze principieel ondergeschikt zijn aan het Woord van God. Het grote onderscheid tussen God de Schepper die geen fouten maakt en geschapen mensen die dat sinds de zondeval wel doen, wordt hiermee niet serieus genomen.

Nu zullen niet veel gereformeerden zich principieel verwant voelen aan deze Rooms-katholieke opvattingen. Dat zit simpelweg niet in onze genen. Niet voor niets kennen we ook de bijnaam 'protestant'. Dit betekent echter niet dat gereformeerden geen traditie hebben of willen kennen. Vrij snel immers zijn er geschriften ontstaan waarin ook gereformeerden probeerden te omschrijven wat de Bijbel te zeggen had. Deze belijdenissen hebben ook normatieve kracht. Maar principieel is erin opgenomen dat ze niet naast of op één lijn met de Bijbel staan. Daar staat namelijk: 'Men mag ook geen geschriften van mensen, hoe heilig de schrijvers ook geweest zijn, op één lijn stellen met de goddelijke Schriften, ook de gewoonte niet met Gods waarheid - want de waarheid gaat boven alle -; evenmin het grote aantal, de ouderdom, de ononderbroken voortgang in de tijden of de opvolging van personen, of de concilies, decreten of besluiten' (NGB art. 7). Hoe verder de opsomming komt, hoe duidelijker het front blijkt waartegen Guido de Brès schreef, namelijk de Rooms-katholieke opvattingen. Maar ze begint bewust heel breed en algemeen, waarmee De Brès zakelijk gezien ook zijn eigen geschrift onder de norm van Gods Woord legt.

Naast de belijdenisgeschriften, die voor een belangrijk deel de geestelijke bedding zijn waardoor ons geloof gevormd wordt, zijn er ook allerlei andere onderdelen in onze traditie. Een van de meest bekende voorbeelden is dat wij samen afgesproken hebben op zondag twee kerkdiensten te beleggen. Deze en andere afspraken staan in de kerkorde die onze kerken hebben vastgesteld en waarachter in grote lijnen de kerkorde te herkennen is die tijdens de synode van Dordrecht 1618-1619 is vastgesteld.

Spanning hoort bij onze traditie

Ook gereformeerde kerken kennen dus een traditie die normatief is. Weliswaar is deze norm principieel ondergeschikt aan de Bijbel, maar

ze is er wel. Hoe moeten we deze traditie nu waarderen wanneer we zien en merken dat ze bepaald niet vanzelfsprekend wordt overgenomen door nieuwe generaties? Wat moeten we met onze traditie?

Het kan misschien een geruststelling zijn dat ook deze discussie haast tot onze traditie lijkt te behoren. Ik zie ervan af om daarvan een historisch overzicht te geven, maar volsta er hier mee om te wijzen op alle spanningen rond kerkscheuringen die er in de loop van onze kerkgeschiedenis geweest zijn. Daarin speelt de normativiteit van de traditie in vrijwel alle gevallen een belangrijke rol - tot en met de recente 'nieuwe vrijmaking' in 2003. Klaarblijkelijk is het eigen aan de gereformeerde traditie dat we over de precieze invulling ervan nooit een volledige overeenstemming bereiken. Sterker nog: ik denk dat juist artikel 7 uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis, waarin de spanning tussen Gods Woord en traditie onder woorden wordt gebracht, de principiële aanleiding is waardoor deze vragen worden opgeroepen. Oftewel: het is eigen aan de gereformeerde traditie om kritisch te blijven doorspreken over die traditie.

Patstelling

Dit kan echter nog blijven steken in een soort feitelijke constatering, een sociologische waarneming. Zo gaat het nu eenmaal onder ons, en zo is het vaak gegaan. Daarmee komen we alleen nog niet zoveel verder. Wat we nodig hebben, is om ons hierover ook inhoudelijk een mening te vormen. Het is volgens mij van belang dat wij met elkaar, als gereformeerde kerken, erkennen en belijden dat het ervaren van spanningen rondom onze traditie hoort bij het leven als kind van God. Daarmee krijgen we de mogelijkheid om uit te komen boven het dilemma dat de één iets wel mooi vindt, en de ander zich er tegen afzet. Een patstelling die ons vaak eerder van elkaar verwijdt dan dat ze verenigt.

Daarom wil ik deze gedachte nu verder uitwerken. Spanning rondom traditie hoort bij het leven als kind van God. Daarmee bedoel ik allereerst dat ze er nu eenmaal is, dat christenen van alle tijden en plaatsen er nu eenmaal mee te maken krijgen. Je kunt daarbij denken aan de vragen over de plaats die de wet moet innemen na Christus. Hieraan zijn in de Bijbel zelf al heel wat woorden gewijd. Is 'de wet' zoals Farizeeën en schriftgeleerden ermee omgingen niet op z'n minst tot op zekere hoogte te vergelijken met wat wij 'traditie' noemen? In die context spreekt Paulus over de vrijheid die kinderen van God in Christus hebben gekregen. Van de slavernij aan de wet zijn we bevrijd tot het kindschap van God. Het accent dat hiermee op vrijheid gelegd wordt, betekent echter ook dat we een nieuwe verantwoordelijkheid gekregen hebben om in ons leven met en voor God niet alleen slaafs regels te volgen die

nu eenmaal overgeleverd zijn, maar ook gedrongen worden zelf na te denken en te ontdekken wat de wil van God is. Paulus schrijft: *Onderzoek wat de wil van de Heer is. ...Probeer te begrijpen wat de Heer wil* (Efeziërs 5:10,17).

Tegelijkertijd zegt Paulus op verschillende plaatsen dat gemeente en oudsten zich moeten houden aan wat hun is overgeleverd. Vrijheid begint niet steeds bij een nulpunt, maar moet je ontdekken binnen de bedding van wat je is overgedragen. *Doe alles wat ik u heb geleerd en overgedragen, wat ik u heb verteld en laten zien. Doe het, en de God van de vrede zal met u zijn* (Filippenzen 4:9). *Bewaar door de heilige Geest, die in ons woont, het goede dat je is toevertrouwd* (2 Timotheüs 1:14).

Verandering van denken

Deze woorden maken duidelijk dat je leven als kind van God zich afspeelt tussen twee polen. Het ene uiterste is dat je zou moeten beginnen bij een nulpunt, en zelf alles moet uitvinden. Daartegen schrijft Paulus dat je niet moet doen alsof het geloof bij ons begonnen is (1 Korintiërs 14:36). Het andere uiterste is dat we zouden moeten herhalen van het oude zonder meer. Het leven als kind van God betekent nu juist ook dat je eigen denken hervormd moet worden, zodat je zelf gaat ontdekken wat God wil en dat ook gaat willen. Dat zelf gaan ontdekken heeft alles te maken met de transformatie die je door Gods genade ondergaat. De Heilige Geest die in ons woont, maakt van ons nieuwe mensen die hervormd worden in hun denken zodat ze ontdekken wat God van hen wil (Romeinen 12:1-2). Het is dus niet de bedoeling om slaafs te doen wat je verteld is, maar om door wat je verteld wordt omgevormd te worden naar Gods beeld.

Ontdekken is toetsen

Het woord dat in Romeinen 12:2 voor 'ontdekken' gebruikt wordt, komt ook elders voor in de betekenis van 'beproeven', 'leren onderscheiden', 'toetsen'. Daarmee wordt omschreven hoe dat leerproces eruit ziet. Een proces van horen, leren begrijpen, en naast de Bijbel leggen van datgene wat je verteld wordt. Want er is een criterium voor wat echt vrij maakt, en wat niet. En dat criterium is God zelf, is het werk van Jezus Christus. Aan wat Hij doet en gedaan heeft zul je moeten afmeten wat echte en onechte vrijheid oplevert. Jakobus doelt daarop wanneer hij schrijft over de 'wet van de vrijheid' (Jakobus 1:25 en 2:12). Hetzelfde bedoelt Johannes als hij spreekt over de geboden waaraan een volgeling van Christus zich moet houden wil hij werkelijk verbonden blijven aan Hem.

Voor een leerling van Jezus betekent dat dat hij zich steeds opnieuw zal moeten confronteren met de vraag: wat heb ik nu overgeleverd gekre-

gen, en wat daarvan past wel of niet bij de vrijheid in Christus. Oftewel: je zult je steeds opnieuw moeten bezighouden met die traditie, die overlevering. Je moet leren en ontdekken wat daarvan wel en niet bewaard moet worden.

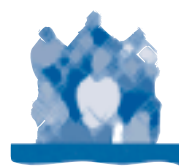
Wrijving

Dit christelijke leerproces is in de gereformeerde traditie onder woorden gebracht als 'semper reformanda'. Je moet je steeds hervormen. Daarbij is het onvermijdelijk dat je soms ook tegen jezelf moet ingaan. Het kan zijn dat je eerste reactie een afwijzende houding is tegenover wat je verteld wordt. Omdat het iets van je vraagt waar je geen zin in hebt. Er zijn nu eenmaal zaken uit het overgeleverde erfgoed waar je echt niet zonder meer blij mee bent. Maar een volwassen christelijke houding is niet dat je je daar vanuit je gevoel dan maar tegen afzet. Je zult je er inhoudelijk mee moeten confronteren. Wat moet je op een bepaald punt van de traditie wel of niet overnemen? De wrijving die de traditie in sommige opzichten oplevert, is onderdeel van het leerproces - onderdeel van het gevormd worden naar Gods beeld. Niet alleen een onvermijdelijk onderdeel, maar ook een waardevol element. Wrijving geeft je de kans om jezelf te trainen. Zowel in je inhoudelijke oordeelsvorming, maar ook in een christelijke manier van omgaan met deze spanning.

Een voorbeeld uit zo'n leerproces zou kunnen zijn de bewuste overtuiging vanuit onze traditie om zorgvuldig en alert om te gaan met de liedcultuur die we in onze kerkdiensten gebruiken. Generaties lang heeft men zich verzet tegen het zingen van veel liederen en gezangen naast de psalmen. Dergelijke 'gezangenkwesities' hebben de gemoederen intens beziggehouden. Als kerken hebben we gezamenlijk geprobeerd hierin een weg te zoeken. Voor onze kerken nu resulteert dat sinds de jongste generale synode in een eigen gereformeerd kerkboek, een selectie liederen uit het *Liedboek voor de Kerken*, een aantal liederen die (nog) in geen van beide zijn opgenomen, en een nader te bepalen lijst uit *Opwekking*.

Wat moet je nu doen, wanneer je merkt dat je met deze stand van zaken niet uit de voeten kunt? Of doordat je vindt dat er veel te veel is goedgekeurd, of doordat je wrijving ervaart omdat je je vrijheid te beperkt vindt. Hoe ga je op zo'n concreet punt om met de traditie waarin je staat?

Een ander voorbeeld zou kunnen zijn hoe je aankijkt tegen de typisch vrijgemaakte zuil die vrijwel verdwenen is. De meeste G-organisaties die sinds de jaren '50 van de vorige eeuw zijn opgericht, zijn opengegaan voor christenen uit andere kerken. Hoe moet je omgaan met de typisch vrijgemaakte traditie van kerkgebonden organisaties - met dat onderdeel uit onze kerkelijke traditie?

Ik vind-cultuur

Ik gebruik deze twee voorbeelden niet om u als lezer mijn eigen inhoudelijke mening hierover te geven. Maar ik gebruik ze om de vraag te stellen: als mijn kerkelijke bedding mij wrijving oplevert - wat is dan mijn houding? Als dingen mij niet zinnen - wat ga ik dan doen? Hoe ga ik om met de traditie en bedding waarin ik sta?

Het antwoord op die vraag is minstens zo belangrijk als de inhoudelijke keus die je maakt. Want naar twee kanten toe loop je het gevaar om de traditie te misbruiken. Of door je er onvoorwaardelijk mee te identificeren. Alsof alles wat er gezegd en gedaan is per se goed is. Of door je er op een onheuse manier tegen af te zetten. Alsof je je er onbekommerd aan zou mogen onttrekken.

De spanning die een kerkelijke traditie oproept, is mijns inziens heilzaam. Je wordt gedwongen je eigen mening te toetsen. En dat is een groot goed in een cultuur waarin we leren om vooral snel ergens gewoonweg een mening over te hebben. Waarop die mening gebaseerd is, doet minder ter zake. Maar ik vind iets. Ik heb een standpunt, en dat wil ik uiten. Hoe vaak verzanden gesprekken en discussies binnen de kerk niet in een meer of minder beleefde uitwisseling van eigen meningen? Waarbij de traditie of zonder meer herhaald wordt, of even stellig wordt afgewezen, zonder dat daarbij een echte inhoudelijke confrontatie met de argumenten geleverd wordt.

Eigen schuld

Deze houding hebben wijzelf als kerken, vermoed ik, versterkt. Doordat we vooral twee manieren van omgaan met de traditie hebben gecultiveerd in de loop van de laatste twee, drie decennia.

Enerzijds door allerlei kerkelijke gebruiken en tradities te bestempelen als 'zo hoort het nu eenmaal'. Heel wat jaren geleden is er een artikel in de seculiere pers verschenen waaruit ik één zin heb onthouden. 'Het geloof geeft antwoorden, maar we kennen de vragen niet meer'. Traditie is een massief blok informatie en cultuur waaraan je je onvoorwaardelijk moest overgeven.

Deze houding houdt te weinig rekening met het feit dat vragen stellen hoort bij het groeien als christen. Je traint je niet als gelovige om 'te ontdekken wat God wil'. Maar je doet gewoon wat je altijd al deed. Het is een houding die eenvoudigweg niet past bij kinderen van God. Anderzijds - en misschien wel in reactie op de eerste houding - hebben we overgedragen dat traditie niet meer is dan een set 'gewoontes'. Zoals ik vorige week aanhaalde uit de catechisatiemethode *Ik geloof* deel 5. Traditie - dat is niet meer dan de gewoontes die we nu eenmaal toevallig in de loop van de tijd hebben ontwikkeld. Daarvan kun je dan toch ook met goed

recht zeggen: daar heb ik niet zoveel meer mee, die laat ik links liggen.

Deze houding maakt dat je jongeren de mogelijkheid ontnemt om te leren zich werkelijk inhoudelijk met bepaalde tradities te confronteren, want ze zijn uiteindelijk niet meer dan een kwestie van smaak. En daarmee is ook deze houding niet passend bij kinderen van God.

Memoriseren

Laat ik met één praktisch voorbeeld proberen dit te illustreren, zodat helder wordt hoe het anders kan. De gewoonte om van catechisanten te vragen om bepaalde vragen en antwoorden uit het hoofd te leren. In de gemeente waar ik nu werk, heeft de kerkenraad voor het belijdenis-doen een aantal zogenaamde 'eindtermen' vastgesteld. Wat moet een catechisant weten voordat hij toegang krijgt tot de viering van het heilig Avondmaal? Daarbij hoort het kennen van een aantal vragen en antwoorden uit de catechismus. Terecht vragen jongeren mij regelmatig: waarom moet je dat nu uit je hoofd leren? Daarop wil ik niet alleen onderwijstechnisch antwoorden. Wat de voor- en nadelen van memoriseren zijn. Natuurlijk is zo'n gesprek belangrijk. Maar mijn voornaamste argument vóór memorisatie is toch vooral: daardoor sta je (hopelijk bewust en van harte) in een kerkelijk spoor dat zich onder andere via deze gecomprimeerde formuleringen heeft willen profileren. Wie zich de vragen en antwoorden inhoudelijk eigen maakt, eigent zich letterlijk de traditie toe. Daarbij is er alle ruimte om allerlei kritische en inhoudelijke vragen te stellen. Waarom staat er wat er staat, waarom staat er niet iets anders, of meer, of minder. Het antwoord op zichzelf is natuurlijk niet zalmigmakend, of het kennen van de letterlijke formulering. Maar dit is één van de (ik geef direct toe: heel uiterlijke) manieren waarop je leert dat je onderdeel bent van een traditie. Daarnaast gebruik ik zeker ook andere (inhoudelijke) manieren, maar memorisatie is er ook een.

Zoals ik vorige week al citeerde uit het onderzoek onder gereformeerde studenten van *Sensor*, blijkt dat daarvoor een nieuwe markt is. Deze groep kerkleden wil ontdekken wat deze traditie is, en er inhoudelijk kennis van nemen. Het memoriseren is een aanleiding om juist van de inhoud op de hoogte te raken, en in mijn ervaring even eenvoudig als werkzaam. De wrijving die daarbij soms ontstaat, zie ik als een belangrijk middel om te leren hoe je je als christen de inhoud van het geloof, en een christelijke manier van geloven je eigen kunt maken. Ik hoop dat opvoeders binnen onze kerken met plezier, vindingrijkheid en overtuiging de gereformeerde traditie voorleven en trainen (houding) en doorgeven (inhoud). Zelf ervaar ik in elk geval dit overdragen als bemoedigend en inspirerend.

Dr. Hans Schaeffer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Wageningen.

Het begin van het evangelie

Wordt vervolgd!

Meditatie bij Marcus 1:1

R.J. Vreugdenhil ■

Het begin van het evangelie van Jezus Christus, Zoon van God

'Dit is het begin van deze meditatie.'

Ik heb even overwogen om dit erboven te zetten. Het leek me toch niet helemaal nodig. Ik denk dat er weinig mensen zijn die een meditatie beginnen te lezen bij de laatste alinea.

Waarom zet Marcus dan wel zoiets boven zijn evangelie-boek? 'Het begin van het evangelie'. Is hij bang dat z'n lezers achteraan zullen beginnen

Marcus bedoelt niet: hier moet je beginnen met lezen.

'Het begin van het evangelie' - daar zal hij wel zijn hele boekje mee bedoelen.

Beste lezer, wat je nu gaat lezen, vormt het begin van het goede nieuws dat heel de wereld over gaat. Waarschijnlijk heb je dat evangelie gehoord: redding door een mens die God ons heeft gegeven, Jezus Christus.

Eeuwig leven voor wie in Hem gelooft.

Dat goede nieuws is hier begonnen.

Waar begint Marcus dan mee?

Niet met een geslachtsregister dat laat zien hoe God door de eeuwen heen naar deze Redder toegewerkt heeft. Niet met alle wonderlijke feiten rond zijn geboorte uit een maagd, aangekondigd door een engel en bezongen door een engelen-leger.

Niet met een boven-menselijke terugblik naar het begin waarin alleen God was en het Woord dat zelf God is.

Tegen het decor van het optreden van Johannes de Doper begint Marcus zijn evangelie met Jezus die zomaar uit Nazareth in Galilea het podium op loopt. Jezus, van wie de mensen in zijn vaderstad later zeggen: hij is toch die timmerman?

Als een doorsnee-burger uit de Achterhoek van Israël loopt hij het verhaal van Marcus binnen.

Maar vergis je niet, zegt Marcus er direct bij.

Hij is de Zoon van God.

Ik vertel je niet het verhaal van een Jezus. Ik beschrijf je het goede nieuws van jouw redding omdat deze Jezus de Christus is, de Zoon van God.

Lees maar hoe dat begon. Maak het mee hoe wij zelf dat evangelie hebben leren kennen.

Jezus van Nazareth staat nog maar net in het spotlicht of er klinkt een stem, speciaal voor hem: jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde.

Later, op een belangrijk keerpunt in zijn leven, klink opnieuw die stem. Nu vooral voor zijn leerlingen: dit is mijn geliefde Zoon, luister naar Hem!

En op het eind van dit boek klinkt de antwoord-stem vanaf de aarde, nota bene van een Romein: werkelijk, deze was Gods Zoon.

Zo begon het.

Een woord van God tot Jezus, een woord van God tot mensen, en een eerste antwoord van een mens: deze Jezus is de Zoon van God.

Hoe gaat dit begin nu verder? Wat is het vervolg van het evangelie van Jezus Christus?

Dat is zijn werk vanuit de hemel. Vanaf de rechterhand van God (Marc.16:19). Dat is zijn werk in jou en mij.

Als we het antwoord van die Romein overnemen: werkelijk, deze is Gods Zoon.

Dan geldt ook voor ons: wordt vervolgd!

Wat Hij begon in Galilea zal Hij afmaken in de hemelse heerlijkheid.

Ds. Rob Vreugdenhil is predikant van de Gereformeerde Kerk te Lelystad.

Crisis!

wandelen met God

De wereld is in de greep van een crisis.

Financieel en moreel.

De kerken zijn ook in een crisis.

Welke?

B. Luiten ■

Verwarring

Wie zijn oor te luisteren legt, kan vaak het woord 'verwarring' opvangen. Mensen weten niet meer waar ze aan toe zijn. Steunpunten vallen weg. Dreiging neemt toe. Goede raad is duur.

De wereld is er vol van. Hoe nu verder? Kunnen we nog wel verder? *Het zal nooit meer zijn zoals het is geweest.* Maar hoe wordt het dan? Dat is eigen aan een crisis. Gewoon rechtuit kan niet meer. Gangbare patronen zijn opgelost in het niets. Je weg loopt uit op een T splitting. Je moet kiezen. Het wordt linksom of rechtsom.

Maar valt er wel wat te kiezen tussen alle geweld en verwoesting? Overkomt het je niet tegen wil en dank? Word je niet gewoon meegesleurd? In een richting die je niet wilt?

Het zal nooit meer zijn zoals het is geweest. Hoe erg is dat? Misschien is dat wel prima. Wordt er grote opruiming gehouden van georganiseerd wanbeleid. Wie zal het zeggen?

Verwarring.

Waar is houvast?

Wat is betrouwbaar?

Wat is eigenlijk nog waarheid?

Ook in de kerk

Kerkleden klagen over verwarring. We hebben zulke mooie afspraken. Houdt iemand zich daar nog aan? Blijven we als kerken wel op dezelfde lijn? Of gaat elk haar eigen weg?

De kerken zijn *in een crisis*, zo valt te horen.

Wat jarenlang onomstreden was, valt vandaag zomaar weg. Gangbare patronen staan ter discussie. Of eigenlijk dat ook al niet meer.

En vooral: welke invloeden staan we toe? En in welke mate? Waar is het punt van 'tot hiertoe en niet verder'?

Het zal erop of eronder gaan. Om kerk te blijven, gereformeerd, katholiek, evangelisch, doopsgezind, één in waarheid. Om *kerk van Jezus Christus* te blijven. Van Hem alleen.

Hoe heeft het zover kunnen komen? Wie overziet dit nog? Crisis en verwarring gaan hand in hand.

De crisis is uit God

In deze tijd is het goed te bedenken, dat de crisis allang bestaat.

God Zelf heeft de wereld in de crisis gebracht, door zijn Zoon te zenden in het vlees. Hij deed dat toen 'de tijd' aangebroken was (Mk. 1:15).

Welke tijd? De door God vastgestelde tijd. Dat werd voor de wereld tot *de beslissende tijd!*

Toen dat gebeurde, bleek ieder ander steunpunt weg te vallen.

Niemand kon of kan om Hem heen.

Het is onmogelijk verder te leven alsof er niets gebeurd was.

Ieder mens moet kiezen, voor of tegen Hem.

Bouwen op de Rots of er over vallen.

Eeuwenlang heeft onze goede God dit voorbereid, dit wonder van zijn ingrijpen in deze wereld. Zijn eigen Zoon werd mens.

Nu zal het op aarde nooit meer zijn zoals het sinds de zondeval is geweest. God laat dit de aarde weten en voelen. Steeds meer valt om van wat mensen hebben opgebouwd. Wat een houvast leek, blijkt zand te zijn. Tegelijkertijd wordt Jezus Christus verkondigd in alle talen. Hij blijkt het enige houvast.

Paulus schrijft over de betekenis van Jezus Christus, dat God in Hem de wereld met Zichzelf verzoent. Daarom komt de oproep tot de mensen: 'Laat u met God verzoenen' (2Kor. 5:19-21). Wanneer die oproep mensen bereikt, is dat voor hen *het moment waarop God naar hen omziet*. Dat is het *beslissende* moment in hun leven. Met nadruk staat er dan: 'Nú is de tijd daarvoor gekomen, nú is het de dag van redding' (2Kor. 6:2). Indringend. God brengt mensenlevens in een crisis. Dé crisis! Door zijn Woord en door zijn regering van alle dingen. Alles wat er gebeurt, staat in dit kader, is hieraan dienstbaar. Dat geeft veel verwarring, ja, maar het beslissende punt is glashelder.

God stelt mensen voor de keus. Hij zet de wieg van zijn eigen, eniggeboren Zoon in deze wereld. Daarna zijn kruis. Vervolgens een open graf. Hier begint het nieuwe leven. Hier en nergens anders. Geen mens kan gewoon verder leven. Geen enkele weg kan rechtdoor. Het wordt knielen bij de kribbe, aanbidden bij het

kruis, opstaan in een nieuw leven óf je vastklampen aan wat verloren is met alle gevolgen van dien. Een T splitsing, maar dan verticaal. Nu kies je de weg omhoog of omlaag. Dus als je over 'crisis' hoort, onderscheid dan tussen de ene en de andere. God leerde Jesaja in het gewoel van die tijd: 'Noem niet alles een samenzwering wat zij een samenzwering noemen. Wees niet bang voor wat hun angst aanjaagt, heb er geen ontzag voor. Alleen de HEER van de hemelse machten is heilig, voor hem zijn angst en ontzag op hun plaats. Hij zal een heiligdom zijn, maar ook een steen waaraan men zich stoot...' (Jes. 8:12-14). Met een variatie daarop kun je zeggen: 'Noem niet alles een crisis wat zij een crisis noemen'. Niet om te ontkennen wat er vandaag allemaal gebeurt, maar om aan te geven waar de werkelijke beslissing valt, in de wereld en in mensenlevens. En dat God zelf dit stuurt.

De crisis zuiver benoemen

Zo is het in de kerk net eender. Gebruik het woord 'crisis' liever niet als het gaat om praktijken en gebruiken die je niet nodig hebt om voor God te verschijnen. Want daar valt de beslissing niet.

Paulus schrijft aan Timoteüs te bidden voor alle mensen. Omdat God wil dat ze worden gered, dat ze de waarheid leren kennen. 'Want er is maar één God, en maar één bemiddelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus, die zichzelf gegeven heeft als losgeld voor allen, *als het getuigenis voor de vastgestelde tijd*' (1Tim. 2:5,6). Dat laatste stukje klinkt wat merkwaardig, maar dat komt omdat wij dat in het Nederlands moeilijk kunnen weergeven. Er staat zoiets als: 'elke keer als het getuigenis aangaande Jezus klinkt, is dat voor iedere hoorder het beslissende moment waarin God hem brengt.' Dan wordt het leven en de dood voorgesteld, dan wordt er gekozen voor tijdelijk en eeuwig. *Dan is het crisis!*

De kerk is de crisis dus wel gewend (voorzover dit ooit went). Zulke preken willen we horen! Dat we in Christus en door de werking van de heilige Geest *recht voor God worden gezet*. Zodat we twee kanten uit kunnen, maar in ieder geval niet gewoon kunnen verder leven zoals we deden. Het wordt dan ja of nee, en in beide gevallen wordt het nooit meer zoals het vroeger was. Dit is glashelder.

Verwarring ontstaat, *wanneer het punt van beslissing wordt verlegd*. Wanneer van allerlei ontwikkelingen wordt geroepen, dat we als kerken daardoor in een crisis geraken. Want dat is maar zeer de vraag. We zullen niet alles een crisis noemen, in het verlengde van Gods onderwijs aan Jesaja.

Petrus schrijft dat de vuurgloed van de beproeving ons niet moet verbazen (1Ptr. 4:12, vert. NGB 1951). Tegenwoordig staat er 'wees niet verbaasd over de vuurproef die u ondergaat'. Het vuur van de beproeving brandt alles weg waar het *niet* om gaat. Zodat we gelouterd over-

houden waar het *wel* om gaat. Dat kan een moeilijke, maar ook zeer goede ontwikkeling zijn. Maar dan moeten we niet te vroeg roepen dat het crisis is. Het wegvallen van uiterlijkheden kan ook dienen om bij de echte crisis te komen. Die moeten we vooral niet willen ontlopen...

In de crisis leer je elkaar kennen

Die crisismomenten zijn niet alleen voor ons van het hoogste belang, ook God handelt daarin beslissend. Hij ziet onze keus, hoort ons gebed. Hij keert zich tegen de hoogmoedige, maar aan de nederige schenkt Hij zijn genade (Jak. 4:6).

De hoogmoedige is in dit verband degene die wel bidt, maar in zijn gebed op zichzelf gericht blijft en op hoe hij het wil hebben. Terwijl God een gebed wil horen van overgave, van nederig toevertrouwen aan zijn genade (hoe die genade er ook verder uit ziet). Jakobus roept op om werkelijk tot God te naderen, om harten en handen te reinigen. Dan zal Hij naderen tot u. Hij zal verheffen wie zich vernedert, en vernedert wie zich verheft (Jak. 4:8-10).

Ook als kerken kunnen we ons verheffen.

Tegen God zeggen hoe we het willen hebben. Dat bedoelen we zo niet, maar toch. Wij kunnen in een gebed onder woorden brengen hoe wij denken dat het moet, om vervolgens daarover Gods zegen te vragen. Wij kunnen gebeden uitspreken die vol zitten met onze agenda's, om vervolgens te vragen of dat allemaal lukken mag. Daar kan wel iets goeds in zitten, maar toch kunnen dergelijke verlangens en plannen horen bij wat in de vuurproef verdwijnt. Daarom is het zo belangrijk dat we in onze gebeden toekomen aan waar het steeds in elke crisis om gaat! Het gaat om God zelf, het naderen tot Hem met heel ons leven, om het aan Hem te geven, in de weg van zijn genade. Waar dát gebeurt, met de ernst van de beslissende keus, ontstaat herkenning én afkeer. Dat kan niet anders. Herkenning bij hen die ook zo bidden (binnen en buiten de GKv), afkeer bij hen die daar niet van willen weten. Dan komen wegen samen én gaan wegen uiteen, tot vreugde en verdriet, maar wel steeds *bij het beslissende punt* en niet ergens anders.

Daarentegen zegt Jakobus, dat onderling gebekvecht ontstaat doordat we niet weten wat bidden is (4:1-3). Bidden immers is overgave, *niet zelf invullen*. Wie dat naar God toe niet kan, zal ook zijn broeder en zuster tegemoet treden vanuit allerlei reeds ingevulde gedachten. Hoeveel miskenning kan daarin zijn. Maar wie nederig nadert tot God, zonder iets overeind te houden, ontdekt vanzelf wie zijn broeder of zuster is. Ieder die je bijstaat in de crisis, zal je dierbaar zijn.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Overwegingen bij enkele bijbelse uitspraken over de relatie man-vrouw in kerk en samenleving 5

Het vorige artikel zocht rond de vragen over de plaats van de vrouw in de kerk het gesprek met Prof. Van Bruggen en enkele anderen. Dat gesprek liep uit op een verwijzing naar 1 Tim. 2. Daar zou volgens sommigen duidelijk worden wat Paulus bedoelt als hij schrijft dat ook de wet de ondergeschiktheid van de vrouw leert. In dit laatste artikel staat daarom 1 Tim. 2 centraal.

W. Wierenga ■

19. 1 Tim. 2

Het kon wel eens zijn dat 1 Tim. 2:11-14 de beste weerlegging is van de opvatting van Huls, Van Bruggen en De Boer over 1 Kor. 14:34v. In 1 Tim. 2:11 schrijft Paulus het volgende: 'Een vrouw dient zich gehoorzaam en bescheiden te laten onderwijzen; ik sta haar dus niet toe dat ze zelf onderwijst of gezag over mannen heeft; ze moet bescheiden zijn'.

Deze passage zegt geen wezenlijk ándere dingen dan we al hebben opgemaakt uit 1 Kor. 11 en 1 Kor. 14 en Gal. 3:28. Paulus spoort Timoteüs aan er voor te zorgen dat de vrouwen van de gemeente waarin hij werkt (Efeze), de patriarchale verhoudingen van die tijd eerbiedigen. Waarom zou hij dat willen? Ik herhaal: omdat anders de naam van de gemeente in de samenleving schade oploopt en dat wil de liefde niet. En omdat verzet tegen die verhoudingen slechte gevolgen zou hebben voor de verhoudingen binnen de gemeente en binnen de huwelijken, en dat wil de liefde niet. Deze redenen vermeldt Paulus hier niet, maar die hebben we opgespoord binnen de context van de reeds behandelde passages.

Duidelijk is dat hier geen sprake is van bescheiden zijn slechts bij een bepaald onderdeel van de samenkomsten. De bescheidenheid die Paulus op het oog heeft, moet zich uiten in het zich gehoorzaam laten onderwijzen, in het afzien van zelf onderwijs geven of gezag (willen) hebben over een man.

20. Vertaling van 1 Tim. 2:11: zeer algemeen gestelde aanwijzing

Ik wil er verder op wijzen dat de NBV in 1 Tim. 2:11 heeft: geen gezag over mannen. In het Grieks staat niet een meervoud (mannen), maar een enkelvoud. Maar dan een enkelvoud zonder lidwoord. Het dichtst komen we bij wat Paulus hier schrijft als we vertalen: ik sta een

vrouw niet toe onderwijs te geven en/of gezag uit te oefenen over een man. Geen vrouw mag onderwijs geven aan een man. Zeer algemeen geformuleerd. Geen vrouwelijke professoren? Geen vrouwelijke leraren? En geen gezag hebben over een man! Geen vrouwelijke managers? Geen vrouwelijke directeurs? Geen vrouwelijke staatssecretaris? Let wel, zo algemeen is het hier door Paulus geschreven. Of moeten we deze woorden beperken tot de samenleving binnen de christelijke gemeente? Of tot de samenkomsten? Voor die beperking lijkt wel iets aan te voeren. Immers, in vers 8 heeft de NBV: bij iedere samenkomst moeten mannen met geheven handen bidden (NBV). De volgende verzen zouden dus ook betrekking kunnen hebben slechts op samenkomsten van de gemeenten. Er staat echter in het Grieks niet iets over samenkomsten. De SV had vertaald: 'in alle plaatsen'. Andere vertalingen hebben 'allerwege', of 'overal' of 'op elke plaats'. Er staat inderdaad een enkelvoud: 'in, op elke plaats'. De gedachte dat de aanwijzingen in 1 Tim. 2 slechts betrekking hebben op de samenkomsten van de gemeente, ligt niet voor de hand. De bepalingen lijken een veel wijdere strekking te hebben. Immers, Paulus geeft direct aansluitend voorschriften die niet beperkt zijn tot samenkomsten. Over haar-dracht, sieraden dragen, kleding.

21. Als tussen haakjes

Let er op dat Paulus in dit verband de aanwijzing geeft dat mannen overal ('op elke plaats') met geheven handen moeten bidden, vol toewijding, zonder wrok of onenigheid (1 Tim. 2:8). Natuurlijk moeten wij hier en nu ook vol toewijding en zonder wrok of onenigheid bidden. Wij houden echter ook wat deze aanwijzing betreft rekening met de tijd- en cultuurbondenheid van dergelijke aanwijzingen. Voor zover ik weet, wordt dit bevel ('ik wil...') ner-

gens als een apostolisch gebod voor alle tijden opgevat en opgevolgd voor zover het gaat over bidden met geheven handen. Niet voor de samenkomsten van de gemeente, én ook niet voor thuis of ter vergadering. Af en toe bekruipt mij de gedachte dat we wel heel selectief met aanwijzingen in Paulus' brieven omgaan. Waarom deze aanwijzing over het bidden van mannen niet opgevolgd, en waarom een aanwijzing die even later volgt wél opgevolgd? De aanwijzing n.l. dat een vrouw zich gehoorzaam en bescheiden dient te laten onderwijzen (1 Tim. 2:11).

22. 1 Tim. 2:12 opgevat als kerkelijk beperkt

Beperken we het onderwijs dat een vrouw niet mag geven tot onderwijs in de kerk, over leer of moraal, dan mag een vrouw dus wél lerares zijn en onderwijs geven aan een klas waarin ook jonge mannen van bv. 20 jaar zitten. Maar ook lerares godsdienst? Mag een vrouw naar 1 Tim. 2:11-12 kerkelijk onderwijs(!) geven aan bijv. een groep catechisanten, waarin jonge mannen zitten van bv. 18 jaar? Of verbiedt Paulus dat in die verzen? Naar mijn oordeel verbood Paulus dat voor toen en daar duidelijk. En we houden ons er vandaag niet meer aan. Het lijkt me overigens toe dat Paulus hier niet twee zaken verbiedt aan de christinnen toen en daar, maar slechts één (dit tegen De Boer, p. 90). Hij spreekt wel over onderwijs geven of gezag hebben over mannen, dus twee uitdrukkingen. Maar onderwijs geven impliceert een zeker gezag. En om dat gezag gaat het Paulus. Het gezag ligt in een patriarchale samenleving bij de mannen. En zolang het evangelie nog niet voldoende greep heeft gekregen op de moraal in de gemeente en in de samenleving zullen mannen in die samenleving, ook al zijn ze christenen, zich verzetten tegen gezagsverschuiving. Het gaat Paulus om de gezagsverhoudingen van die tijd. Waarom zou hij anders 'het niet onderwijs mogen geven' parallel zetten met 'geen gezag hebben over een man'? Paulus is tegen onderwijsgevende vrouwen omdat hij er tegen is dat in naam van het evangelie op een ongewenst tijdsmoment de patriarchale verhoudingen ondersteboven worden gekeerd, met alle negatieve gevolgen daarvan die we boven onder ogen zagen. Er mag wel aan die verhoudingen worden getornd, zeker wel, maar niet in een stadium waarin de eigenlijke reden voor de verwerping daarvan nog niet zal worden begrepen. Die verwerping moet organisch voortkomen uit het aanvaarden van het evangelie. Anders is het revolutie.

23. Christelijk relativisme op dit punt

En op de keper beschouwd: voor een christen is vrij zijn of slaaf zijn en blijven, nu ook weer niet een zaak van leven of dood. Paulus schrijft

aan de gemeente van Korinte (1 Kor. 7:21): 'Wanneer U als slaaf geroepen bent (= als u als slaaf christen bent geworden), moet u dat niets kunnen schelen (hoewel u de kans om vrij te worden zeker moet benutten)'. Je maatschappelijke positie is niet het belangrijkste in het leven. Veeleer is je religieuze positie het belangrijkste. Vandaar dat Paulus in 1 Tim. 2:15 zegt: je kunt als vrouw ook behouden worden in een patriarchale samenleving, waarin je rol beperkt is tot het voortbrengen van kinderen (dat is een opdracht van Godswege), als je tenminste volhardt in het geloof.

24. Scheppingsgegevens en paradijsgegevens

Sleutelpassage

En dan komen we bij de passage die vanouds geacht wordt de woorden te bevatten die een sleutelfunctie hebben in het debat over de positie van de vrouw in de gemeente. Deze woorden: (een vrouw moet niet onderwijs geven of gezag over mannen hebben; ze moet bescheiden zijn, want...) 'Want Adam werd als eerste geschapen, pas daarna Eva. En niet Adam werd misleid, maar de vrouw; zij overtrad Gods gebod'. (1 Tim. 2:13-14)

het gaat Paulus om de gezagsverhoudingen van die tijd

Dat is nu volgens Van Bruggen het scheppings- en paradijsonderwijs waarop Paulus zou doelen in 1 Kor. 14:34, waar hij spreekt over het ondergeschikt moeten blijven van de vrouw, zoals ook de wet zegt. Dat onderwijs van de wet (= de Thora, heel Gods onderwijs aan zijn volk) luidt dus: zij, de vrouw, moet bescheiden zijn. 'Want Adam is eerst geschapen, pas daarna Eva. En niet Adam werd misleid, maar de vrouw, zij overtrad Gods gebod'. Het heeft mij altijd bevreemd, dat Paulus in 1 Tim. 2:13 zegt: 'Want Adam werd als eerste geschapen, pas daarna Eva. En niet Adam werd misleid, maar de vrouw; zij overtrad Gods gebod'.

Vragen

Bij het lezen en overdenken van die woorden, komen steeds weer enkele vragen bij mij op. a. Adam werd niet misleid en Eva overtrad Gods gebod? Wat zegt Paulus in Rom. 5:12 betreffende de persoon die verantwoordelijk is voor de afschuwelijke toestand waarin Gods schepping zich bevindt? Hij schrijft daar: door één mens is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde de dood. Er is in dat verband sprake van de overtreding van Adam (Eva wordt niet genoemd, zie vs. 14). In 1 Kor. 15 schrijft hij: zoals de dood er is door een mens, zo is ook de opstanding uit de dood er gekomen door een mens, en evenals in Rom. 5 gaat

hij verder met te zeggen: zoals wij in Adam (Eva wordt niet genoemd, zie vs. 22) allen sterven... Waarom geeft Paulus hier in 1 Tim. 2 alle schuld aan Eva? Hij zegt immers: 'Want niet Adam werd verleid, maar de vrouw; zij overtrad Gods gebod'. Dat is toch vreemd.

b. In de tweede plaats: is het wel juist dat Paulus zegt dat Adam niet misleid is? Hij is toch ook door de slang of anders door zijn vrouw misleid? Hij was er toch bij toen Eva van de vrucht at (Gen. 3:6)! En dan schrijft Paulus er nog bij: zij overtrad Gods gebod? Adam dan niet?

c. Dan nog dit: is uit het feit dat Adam eerst en daarna pas Eva is geschapen logisch af te leiden dat een vrouw geen onderwijs mag geven in een christelijke gemeente? Of is dat geen goede vraag? Moet de vraag luiden: is uit het feit dat Adam eerst en pas daarna Eva is geschapen logisch af te leiden dat een vrouw in de christelijke gemeente geen onderwijs mag geven of gezag hebben over een man? Ik vind dat beslist geen logische conclusie. Die conclusie gaat er van uit dat volgorde rangorde impliceert. Maar dat spreekt toch niet vanzelf? Paulus doet ook geen moeite om dat aan te tonen. Wat te denken van deze redenering: Johannes de Doper werd eerst geboren, daarna pas Jezus van Nazareth; Jezus van Nazareth mag dus geen gezag hebben over Johannes de Doper? Stel dat Petrus ouder was dan Jezus, mocht Jezus dan geen gezag hebben over Petrus? Leeuwen zijn evenals mensen op de zesde scheppingsdag geschapen, maar leeuwen wel eerder op de dag. Mogen mensen daarom geen gezag hebben over leeuwen? Als een man getrouwd is met een oudere vrouw, mag hij dan om die reden geen gezag over haar hebben? Als men dan er op wijst dat Jezus toch uniek is en dat leeuwen van een andere orde zijn dan mensen, geeft men al toe dat volgorde in tijd op zichzelf geen rangorde impliceert.

Eerder geschapen

Strack-Billerbeck (deel III, pg. 645-646; commentaar op 1 Tim. 2:13) heeft uit de Joodse geschriften opgediept dat men tegen iemand die te trots was zei: de mug is je bij het scheppingswerk voorgegaan (werd eerder geschapen,

duidelijk dat de uitspraken (ook die in 1 Tim. 2:13) op een speelse wijze iemand op zijn of haar plek willen zetten? Duidelijk lijkt me in elk geval dat volgorde in de tijd niet rangorde in positie impliceert.

Vele uitleggers van Gen. 1 hebben opgemerkt dat er een zekere opklimming ligt in de volgorde van het werk op de scheppingsdagen. Eerst een aantal levensvoorwaarden (licht, scheiding van vaste land en water, vegetatie), daarna de hemellichamen, daarna de waterdieren en de vogels, en dan, op de zesde en laatste scheppingsdag de landdieren (wilde dieren en vee) en op dezelfde dag, maar later: de mens. En dan weer (even?) later, volgens Gen. 2, de vrouw. Wat speels zou je kunnen zeggen: daar loopt de hele schepping op uit; zij, de vrouw, is het summum.

In het Joodse boek Jezus Sirach (ook wel genoemd Ecclesiasticus), hoofdstuk 25, 29 staat: 'Van de vrouw stamt het begin der zonde en om harentwil sterven wij allen' (De Apocriefe boeken, J. H. Kok, Kampen, 3e druk, z.j., dl 1, pg. 206. Deze vertaling is van de Statenvertalers). In het Joodse boek 2 Henoch (ook wel de Slavische Henoch genoemd), hoofdstuk 31, staat dat de duivel neerdaalde naar het paradijs, 'and corrupted Eva. But Adam he did not contact' ('bedierf Eva. Maar met Adam had hij geen contact', vertaling in het Engels van J. M. Charlesworth (ed.): *The Old Testament Pseudepigrapha*, Doubleday, New York e.a.p., verschenen in de Anchor Bible Reference Library, 1983, dl 1, p. 154). In hetzelfde boek 2 Henoch staat in hoofdstuk 30: 'And I (God) created for him a wife, so that death might come (to him) by his wife' ('God schiep een vrouw voor hem zodat de dood via zijn vrouw tot hem zou kunnen komen'; vertaling Charlesworth, idem, p. 152).

Geen rangorde

Uit deze Joodse geschriften blijkt dat mannen de houding van Adam (niet ik, maar de vrouw die U mij gegeven hebt) steeds opnieuw hebben aangenomen. En allerm minst speelt. Blijkens onder meer Rom. 5 (boven al genoemd) moet Paulus van dat wegschuiven van de schuld naar de vrouw niets hebben. Toch schrijft hij in 1 Tim. 3:13-14 dingen die lijken op wat geciteerd werd uit die Joodse boeken. Adam was eerder en dus zijn mannen meerder. Eva heeft de zonde toegang verleend in deze wereld en dus mogen vrouwen geen onderwijs geven in de christelijke gemeente. Ik denk, in tegenstelling tot De Boer (p. 93: 'Toch duidt Paulus die volgorde van toen (bij de schepping, WW) nu als een rangorde') dat Paulus hier geen rangorde bedoelt te bewijzen. Het gaat Paulus om de uitdrukking die hij tweemaal gebruikt: bescheiden. Een vrouw moet zich bescheiden laten onderwijzen (vs. 11). Ze moet bescheiden zijn (vs. 12 slot). Tot die bescheidenheid roept hij de vrouwen op. Dames, zusters, luister eens: jullie zijn als

daar loopt de hele schepping op uit

is daarom groter of belangrijker dan jij, wat wil je met je hoogmoed? WW). Ook werd gezegd: de vlieg is eerder geschapen, de mug is eerder geschapen, de worm is eerder geschapen dan jij! Om iemand op zijn plek te zetten. Maar ook werd gezegd: al het eerdere werd geschapen om het latere, dus het later-geschapene heerst over het eerder-geschapene: het eerder-geschapene moet het later-geschapene dienen. Dus Adam moet Eva dienen. Met dat laatste zal Paulus geenszins instemmen. Maar is het niet

tweede geschapen en hebben als eerste gezondigd. Jullie hoeven dus ook weer niet te denken dat wanneer het patriarchale karakter van de samenleving is afgeschaft en jullie als vrouwen je evenwaardige positie hebben herkreten, de zaken weer goed zullen zijn en blijven. Dat is bij de zondeval toch wel gebleken, nietwaar, dames? Een beetje bescheiden, alstublieft. Die bescheidenheid moet nader ingevuld worden met in rekening te brengen wat in die tijd en die streken bescheidenheid en onbescheidenheid geacht werd mee te brengen. Paulus' ogen zullen wel wat ondeugend geglimmen hebben toe hij dit neerschreef. Paulus is een te groot man om niet serieus genomen te worden, maar hij is ook een geestige man. Lees zijn briefje aan Filemon maar.

Wanhopigheid

Een collega schreef me dat je de uitdrukking 'als eerste' (Adam werd als eerste geschapen) weer moet invoegen in het vervolg. Zodat er zou staan: Adam werd als eerste gevormd, Adam werd niet als eerste misleid, en de vrouw

overtrad als eerste Gods gebod. Dat staat er niet en het was voor Paulus een kleine moeite geweest om dat in het Grieks zo te schrijven. Twee keer dat woordje er bij denken is naar mijn oordeel een uiting van een soort wanhopigheid; anders zou Paulus hier immers onjuiste dingen schrijven. Ik denk dat je hiermee de grenzen van de mogelijkheden van de taal ontoelaatbaar zou uittrekken. Zelfs wanneer je van mening bent dat vs. 13 en vs. 14 niet twee

Paulus is ook een geestige man

zinnen bevat, maar één zin. Waarom zou Paulus niet eens een geestigheidje mogen uithalen in wat hij schrijft. Lees zijn briefje aan Filemon en je krijgt een indruk van de manier waarop Paulus, ook als het over belangrijke zaken gaat, speelt met de taal kan omgaan, een beetje spelen met namen, wat subtiële ironie en goedmoedige manipulatie.

25. Conclusies

1. De hoofdstukken Gen. 1 en 2 spreken niet van een ondergeschikte positie van de vrouw ten opzichte van de (haar) man. Ze zijn partners in de uitvoering van het cultuurgebod.
2. De zondeval is de diepste oorzaak van het feit, dat vrijwel overal ter wereld de vrouwen een ondergeschikte positie hebben gekregen: 'Hij zal over je heersen' Gen. 3:16. Dat heersen heeft altijd weer disharmonie gebracht en verzet opgeroepen. Strijd.
3. Het optreden van Messias Jezus ten opzichte van vrouwen betekent een breuk met de patriarchale samenleving.
4. De uitspraak van Paulus dat er in Christus geen slaven of vrijen, mannen of vrouwen meer zijn (Gal. 3:28) betreft primair een religieuze positiebepaling.
5. Zoals de uitspraak dat er in Christus geen slaven of vrijen meer zijn maatschappelijke implicaties heeft, zo heeft ook zijn uitspraak dat er in Christus geen mannen of vrouwen zijn, maatschappelijke implicaties.
6. De meest wezenlijke implicatie van de uitspraak van Paulus in Gal. 3:28 over mannen en vrouwen betekent de terugkeer tot de ordening van de schepping: gelijkwaardige partners die elkaar zonder een rangorde en zonder onderscheid in leiderschap aanvullen.
7. Paulus wil niet dat deze implicaties van Gal. 3:28 over slaven of vrijen, mannen of vrouwen op een ontijdig moment worden geëxpliciteerd in het door-

- breken van de patriarchale ordening in de wereld waarin hij gemeenten stichtte. Het evangelie moet werken als een zuurdesem en niet als een breekijzer.
8. Wat in conclusie 7 staat, is de reden dat Paulus de christenvrouwen van die tijd en in die cultuur gebiedt te zwijgen in de samenkomsten, geen onderwijs te geven of gezag te hebben over welke man dan ook.
9. Paulus' verwijzing in 1 Tim. 2:13-14 naar de schepping en het verslag van de zondeval zoals te vinden in Gen. 1-3, is niet bedoeld om te verordineren dat een vrouw nooit mag leren, en zich alleen maar mag laten onderwijzen. In die verzen roept Paulus op speelse wijze de vrouwen op tot bescheidenheid. Dat speelse blijkt uit de manier waarop hij volgorde en rangorde laat impliceren en uit de manier waarop hij het aandeel van Eva in de zondeval onhistorisch uitvergroot. Paulus kende zulke opmerkingen uit Joodse geschriften.
10. Er is in de besproken Paulinische uitspraken geen reden te vinden waarom vrouwen niet de werkzaamheid van de prediking en die van het pastoraat en van het leiding geven, zouden mogen verrichten.

Ds. W. Wierenga is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-Helpman en woont te Midlaren.

Promise - een veelbelovende start

Op 19 april 2008 werd de 'Foundation for the promotion of Reformed Missiology and Ecumenics' opgericht, in Driebergen. Daarmee werd een start gemaakt om in internationale kaders de studie en verbreiding met het specifiek gereformeerde accent in zending en oecumene te bevorderen. Dit artikel schetst de geschiedenis achter Promise en informeert over haar plannen.

C.J. Haak ■

De aanloop tot de oprichting van Promise dateert van 2004. In begin van dat jaar ontving Calvin Theological Seminary in Grand Rapids (CTS) een vorstelijke schenking. Die moest ter beschikking gesteld worden aan de afdeling missiologie. De opdracht daarbij was de ontwikkeling van de gereformeerde missiologie voor de 21^e eeuw. Het lag daarom voor de hand om aan te sluiten bij vroegere gereformeerde bijdragen. De missioloog van CTS, Pieter Tuit, kreeg de leiding van dit project. Mee door zijn eigen onderzoek was hij gegrepen door het werk van Johan H. Bavinck (1895-1964).¹ Nader onderzoek bij potentiële leden van een in te stellen werkgroep bevestigde zijn overtuiging. Bavinck zou een verantwoord uitgangspunt zijn voor de uitbouw van de gereformeerde missiologie in de 21^e eeuw.

Johan H. Bavinck

Waarom nu net deze J.H. Bavinck als opstart voor een huidige missiologie? Wel, Bavinck was de eerste voltijdse missioloog binnen de gereformeerde kerken.² Door zijn aansluiting bij Voetius (1589-1676) heeft hij de theorie, geschiedenis en praktijk van gereformeerde zending in kaart gebracht.

Hij zette zijn stempel op meerdere velden van onderzoek:

1. de *onderbouwing* van de zending vanuit bijbels-exegetisch perspectief, met inbreng vanuit de gereformeerde systematische theologie,
2. de trinitarische invulling van de *algemene openbaring*,
3. de analyse van het *religieus besef*,
4. de verhouding van *woord en daad* in relatie tot alomvattende benadering,
5. de opzet van het vak *elenctiek* als missionaire benadering, en
6. de *possessio* als het 'in bezit nemen' van de cultuur door de transformerende kracht van het evangelie.

Vanuit zijn belangstelling in de (toen nieuwe) psychologische wetenschap was Bavinck gefascineerd door processen die zich afspelen in de relatie God, schepper en verlosser, en de mens, een voortvluchtige rebel. Vanuit dit inzicht heeft Bavinck steeds gezocht naar een cultureel aangepaste en religieus relevante missionaire benadering. In dit opzicht was Bavinck zijn tijd vooruit en een vroege voorstander van gebruik van de empirische wetenschappen. Uit zijn optreden en bijdragen blijkt telkens zijn pastorale hart, waardoor hij zich met veel inlevingsvermogen kon verplaatsen in de gedachtewereld van zijn gesprekspartner. Volgens hem is alleen iemand die de zuigkracht van het heidendom in eigen hart heeft ervaren en weerstaan, geschikt als zendeling.

De Grand Rapids werkgroep

De positieve waardering van deze Bavinck werd een richtlijn voor Tuit om medestanders te zoeken voor zijn project, en een werkgroep te vormen. Het CTS en de zendingsorganen van de Christian Reformed Mission deelden zijn visie en stelden hun faciliteiten ter beschikking voor conferenties en consultaties. Ook deelden zij het standpunt van Tuit dat aan de uitvoering van dit project gereformeerde missiologen uit alle delen van de wereld zouden participeren. Als keuze van de eerste partner lag dr. P.J. Visser voor de hand. Hij was in zijn onderzoek gegrepen door de missiologie van J.H. Bavinck en schreef er een proefschrift over.³

Tuit en Bavinck stelden een lijst samen van uit te nodigen missiologen voor de werkgroep Grand Rapids.

Die uitgenodigden kwamen bijeen in 2005, 2007 en onlangs in 2008.⁴ De eerste ontmoetingen waren brainstormsessies over de aard van Bavincks 'erfenis', zijn betekenis voor vandaag en de noodzaak van upgradering. Daarnaast was aandacht voor de mogelijkheden van

bekendmaking en promotie van het (bijgewerkte) gedachtegoed van Bavinck voor de huidige bezinning en praktijk. De partners beschouwen zichzelf als de werkgroep Grand Rapids. De leden ervan leveren elk vanuit hun eigen interesse bijdragen aan dit project. Het internationaal karakter van de werkgroep wordt als een onmisbare voorwaarde gezien, en als een verrijking van de scopus van de huidige missiologie.

Doelen

In 2005 werd als algemeen doel van de werkgroep gesteld dat een breed publiek van werkers in zending en oecumenische ondersteuning (mission and ecumenical support) kennis gemaakt heeft met gereformeerde missiologie & oecumenica, die (kritisch) aansluit bij Bavincks visie. De nadruk ligt op de versterking van de concrete werkers in het veld. Afgeleide doelen zijn gericht op specifieke doelgroepen en actuele onderwerpen. Een onderdeel daarvan is ook het op gang brengen van internationale belangstelling voor en bezinning op gereformeerd missiologisch onderwijs en training. Concreet betekent dit dat er in 2007 werd besloten tot:

- uitgave van een (eenvoudige) missionaire handleiding bestemd voor de vele nauwelijks geschoolde zendingswerkers over de hele wereld;
- produceren van artikelen op academisch niveau;⁵
- contact te onderhouden met het International Reformed Theological Institute (IRTI) aan de VU in Amsterdam.

Ter voorbereiding van een gereformeerde handleiding werden taken uitgezet voor elk van de werkgroepleden. Het te produceren materiaal moest refereren aan de visie van Bavinck, maar dan zo veel mogelijk gericht op de specifieke context (van land of continent) en actualiteit voor kerk zijn, zendingswerk en oecumenische verbondenheid.

Werkgroeptoverleg 2008

Afgelopen oktober vergaderde de werkgroep voor bespreking van de ingediende concepten. Omdat niet alle bijdragen vooraf waren rondgestuurd moest er in de 'vrije' uurtjes hard gewerkt worden. De besprekingen verliepen in een uitermate broederlijke sfeer. De geleverde kritiek werd telkens dankbaar ontvangen ter verbetering van de ingeleverde concepten. Het was verrassend te zien hoe in verschillende delen van de wereld gewoekerd wordt met de erfenis van Bavinck. Het was ook hier weer verrassend aangenaam en stimulerend om in internationaal gezelschap te theologiseren vanuit de gereformeerde overtuiging.

Gaandeweg de besprekingen kreeg de te schrijven handleiding (het boek) steeds meer gestalte. Als titel werd vastgesteld: *Cork faling*

*Krist: Contouren of a Reformed mission for the 21st century.*⁶ Uit de titel blijkt de centrale bewering van het boek, namelijk dat het om Christus moet gaan. Dan is de kerk geroepen hem te volgen in zijn gang door de geschiedenis van de wereld. Het betekent ook dat gereformeerde zending haar eigen identiteit uiteen wil zetten. En dat in de context van de 21^e eeuw.

Inleiding

De inleiding biedt een introductie in de grondslagen van de gereformeerde theologie. Openbaring, het gezag van de Bijbel en de contextuele vormgeving bieden de kaders van de missiologie. Elk van de volgende hoofdstukken van de gereformeerde leer staat haaks op het niet-christelijke denken en geloven. Van schepingsleer tot de toekomstverwachting ademt het christelijk geloof de ruimte van de genade, tegenover de onzekerheid van het resultaat van eigen werken.

Fundering

In deel 1 wordt de fundering van zending en oecumene geboden. De plaats van de kerk is centraal in de zending, zowel als uitvoerder van de zending, als het resultaat ervan.

Welke implicaties heeft dat voor de *missionaire* kerk? Vanuit het onderwijs (woord) de consequenties trekken voor de praktijk (daad). Omgekeerd: aan welke criteria moet de 'nieuwe' kerk voldoen, zonder kopie te worden van de zendende kerk?

De andere pool in de fundering is de bijbelse visie op de niet-christelijke religies. Worden we gedwongen om de forse veroordeling (pseudo-religies) van vroeger prijs te geven vanwege de herleving van de religies? Zo nee, welke betekenis hebben dan de religies voor de benadering en de samenleving van rivaliserende aanhangers?

Benadering

Deel 2 behandelt de missionaire benadering. Een overzicht van de elenctiek als de kunst van de ontmaskering en het appel op de motivatie achter het verzet tegen het geloof. Hoe kunnen de gesprekken in de Bijbel (Jezus, Paulus) worden gebruikt? Welke praktische 'stappen' moet je zetten om door te dringen tot het hart van ongelovigen? Er wordt gevraagd naar de werking van de Geest in de concrete benadering. Hoe kan een dialoog (tweevoud) een traanoog (drievoud) worden, waarin de Geest zijn soeverein werk uitvoert in bekering of verharding?

Context en possessio

Dit onderdeel reikt verder dan Bavinck in 1954 kon voorzien. De doorgaande secularisatie, de globalisering, het internationale partnerschap van kerken (oecumene), de bedreiging van oorlogen, epidemieën (aids), intolerantie van religies, politiek en maatschappij die lijden van kerk en christenen met zich meebrengen. Het zijn evenzoveel uitdagingen en verleidingen die de kerk het hoofd moet bieden, ook in haar

transformerende kracht in persoonlijke ethiek en (waar mogelijk) in het publieke leven. In een *case study* wordt specifiek aan de Islam aandacht gegeven.

Perspectief

In de afsluiting van het boek komen alle aspecten bij elkaar. Reflectie op de geschiedenis en de bijdrage van de gereformeerde missiologie en oecumenica baant de weg naar een vernieuwd élan en perspectief voor de uitbouw ervan. Daarin spelen de verkiezing van de kerk, haar roeping, geloof en gebed een grote rol. Het is tegelijk een oproep om in internationaal verband elkaar te ondersteunen voor de uitvoering van het missionair mandaat.

Promise Foundation

Via deze voorgeschiedenis komen we terecht bij de oprichting van de Promise Foundation. De financiële input van de Grand Rapids werkgroep is na deze vier jaar uitgeput. Er moet worden omgezien naar andere bronnen en mogelijkheden om de doelen te verwezenlijken. Het boek zal in 2010 moeten verschijnen. Een mogelijke vergadering in Jakarta voor de definitieve versie ervan ligt in het verschiet. Een andere lijn is de Promise Foundation. Die probeert verdere ontwikkeling van de gereformeerde theologie met een grotere groep deelnemers te verwezenlijken.⁷ Er is zonder meer overlap met de werkgroep, maar Promise wil als stichting meer activiteiten ontwikkelen, en dat ook voor langere tijd. Het bedoelt in te spelen op bestaande missionaire organisaties, opleiding en debat. De doelstellingen worden ten opzichte van de werkgroep uitgebreid met:

- een Engelse vertaling van het (belangrijkste) werk van Bavinck, annex geschiedenis van en reflectie op de gereformeerde zending;
- actieve deelname aan het (academisch) missionaire en oecumenische discours
- ondersteuning van gereformeerde missiologische opleiding en training, vooral in de derde wereld.

Planning en toekomst

Promise ziet als eerste taak de uitbreiding van het aantal leden van de Foundation. Er wordt gezocht naar geschikte deelnemers uit alle werelddelen. De Grand Rapids werkgroepleden spelen daarin een belangrijke rol, ook om andere, nieuwe namen aan te dragen. Het bevorderen van oecumenische relaties wereldwijd is daarbij een belangrijk neven doel. Er is vervolgens afgesproken dat er tenminste één maal per jaar een studiebijeenkomst wordt belegd. Een derde punt is de erkenning door en aansluiting bij bestaande theologische opleidingen. In Nederland zullen dat bijvoorbeeld de Universiteiten in Kampen en Apeldoorn, de IRTT in Zwolle zijn, maar ook de VU en het IRTI. Natuurlijk krijgt ook de financiële para-

graaf aandacht, mee door sponsoring van bestaande opleidingen en instellingen die de voortgang en ontwikkeling van gereformeerde missiologie en oecumenica een warm hart toedragen.

Promise is de eerste foundation die specifiek haar impuls en inspiratie ontleend heeft aan J.H. Bavinck. Ze realiseert zich dat ze niet bij Bavinck kan blijven staan, zich ook kritisch met hem moet verstaan. Tegelijk wil ze met dezelfde liefde als die van Bavinck voor de gereformeerde kerken en haar belijdenissen aan de slag gaan. De naam Promise wil het belofte karakter van de gereformeerde theologie ook toe passen op de zending en oecumene. We hopen en bidden dat het veel belovende Promise zal weten waar te maken.

Drs. Kees Haak is universitair docent Missiologie aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Noten:

1. J.H. Bavinck, *Inleiding in de zendingswetenschap*, Kampen: Kok, 1954, biedt een systematisch overzicht van zijn overtuiging. Het later (1975) verschenen werk van J. Verkuyl, *Inleiding in de nieuwere zendingswetenschap* was wel up to date in de missiologische discussie, maar was als geheel een breuk met de gereformeerde, kerkcentrische identiteit.
2. Bavinck heeft zijn (zendings)ervaring opgedaan in de twee perioden, 1922-1927 en 1930-1939. Eerst als predikant, later als zendeling en docent aan de theologische opleiding voor Indonesische predikanten. Hij was van 1939-1954 missioloog in Kampen en in Amsterdam (VU). Daarna was hij hoogleraar praktische theologie aan de VU.
3. P.J. Visser, *Bemoeyenis en getuigenis: Het leven en de missionaire theologie van Johan H. Bavinck*, Zoetermeer: Boekencentrum, 1997. Visser (PKN predikant) heeft sindsdien meerdere publicaties geleverd waarin de betekenis van Bavinck voor vandaag wordt aangegeven en uitgewerkt. Zijn proefschrift is inmiddels in het Engels vertaald: *Heart for the Gospel, heart for the world: The life and Thought of a Reformed Pioneer Missiologist Johan Herman Bavinck*, Eugene: Wipf & Stock, 2003.
4. De werkgroep bestaat intussen uit R. Agreste (Braz.), B. DeVries (ZA), C.J. Haak (Ned. secr.), R.S. Greenway (USA, adviseur), B. Gurcia (Indon.), Th. D. Mashau (ZA), T. Monsma (USA, adviseur), D. Strange (Eng.), P.C. Tuit (USA-Aust.), P.J. Visser (voorz.). Tot nog toe vonden M. Chacko (India) en K. Lee (Korea) geen gelegenheid de sessie bij te wonen.
5. De redactie van *Calvin Theological Journal* heeft al ruimte toegezegd.
6. *Kerk achter Christus aan: Contouren van een gereformeerde zending voor de 21e eeuw*.
7. Promise Foundation bestaat momenteel uit P.J. Visser (voorzitter, C.J. Haak (secretaris), J. van 't Spijker (penningmeester), W. Teeuwissen, P.C. Tuit, S.J. van der Vlies en N. van Wyck.

Zou het echt nu al kunnen?

In De Reformatie van 1 november j.l. schreef prof. dr. A. L.Th. de Bruijne onder de titel: 'Kan wat moet', over bidden en werken rond kerkelijke eenheid.

Daarin uit hij zijn teleurstelling over sommige synodebesluiten van Zwolle-Zuid over de NGK. De synode zou met de ene hand weer teruggenomen hebben, wat zij met de andere zo royaal aanwees. Ze zou oude koeien uit de sloot gehaald hebben, kwalijk en ondankbaar.

K. Folkersma ■

Ze zou richting de NGK zelf gedaan hebben, wat ze van de kant van de CGK tot haar verdriet heeft ondervonden. Ten diepste wantrouwen gelegitimeerd en zelfs onbedoeld in stand gehouden hebben. Dat liegt er niet om, ondanks alle waardering van De Bruijne. Is zijn kritiek juist?

M.i. doet deze geen recht aan de werkelijke stand van zaken en niet aan wat de synode uitsprak.

Tussenbalans

De Bruijne noemt wat gebeurd is tijdens de samensprekingen van de laatste jaren heel bijzonder. 'De Nederlands Gereformeerden hebben zich zo royaal uitgelaten over de binding aan de belijdenis, dat het op dat punt tot een gemeenschappelijke verklaring kon komen.' Hij zou het willen noemen: een wonder van de HERE dat we (GKv en NGK) zo één blijken te zijn in onze visie op de binding aan de belijdenis en in onze trouw aan de Schrift.

Nu is die verklaring een *tussenbalans* die de stand van het gesprek weergaf onder de titel: 'Waar staan wij nu?' In die tussenbalans komt duidelijk naar voren dat er nog aanzienlijke verschillen zijn als het gaat over de binding aan de belijdenis. Dat daarover doorgesproken moet worden, en dat naar het oordeel van onze deputaten de tijd zal moeten leren wat die tussenbalans waard is.

Niet alle deputaten stonden achter de Tussenbalans en de conclusies ervan. En de synode heeft er wel met dankbaarheid kennisgenomen, maar zich er niet achter gesteld.

Oude koeien?

Wat de Nederlandse Gereformeerden in de Tussenbalans verklaarden over de noodzaak van binding aan de belijdenis, was dat zo nieuw? Toen in 1995 de Landelijke vergadering een Ondertekeningformulier vaststelde, werd besloten het gebruik van dit formulier dringend bij de kerken aan te bevelen. (Acta generale synode van Berkel, 1996, blz. 341). En in de Tussenbalans wordt wel de noodzaak van de ondertekening van de belijdenis erkend, maar het gebruik van het ondertekeningsformulier is in de NGK nog steeds niet verplicht. En verder bevat de Tussenbalans de oude reserves die de NGK hebben tegen zo'n verplichting.

Wie haalt er nu de oude koeien uit de sloot waarop volgens De Bruijne het wantrouwen jegens de NGK gestoeld was?

Die koeien blijken helemaal niet zo oud en hoeven niet uit welke sloot ook tevoorschijn gehaald. Ze komen in de tussenbalans weer om de hoek kijken, ondanks de voortgang in het gesprek, waarvoor de synode haar dankbaarheid uitsprak.

Dat geldt voor de tolerantie met betrekking tot afwijking van de belijdenis en het onderscheid maken tussen fundamentele en niet-fundamentele onderdelen van de belijdenis.

Immers in de Tussenbalans staat:

'Een ander verschil betreft het omgaan met concrete en voortgaande afwijking van de belijdenis. Van de kant van de NGK wordt benadrukt dat een ambtsdrager niet gauw geschorst zal worden, wanneer geen sprake is van aantasting van het ene fundament, Jezus Christus, of als de afwijking het bouwen op dit ene fundament niet verhindert.'

Dit is vrijwel letterlijk het oude standpunt van de NGK, zoals onze deputaten dat rapporteerden aan de generale synode van Berkel, acta blz. 334 en daaraan toevoegden: 'Uit een en ander kan helaas duidelijk zijn dat de binding aan de gereformeerde belijdenis zoals vastgelegd in het gereformeerde ondertekeningformulier binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken op een wezenlijk punt in de praktijk is losgelaten.' De synode benoemde dit in de lijn van het oordeel van deputaten als blokkade op weg naar kerkelijke eenheid.

Het spreken over oude koeien uit de sloot halen, is dat niet denigrerend? Het doet Zwolle-Zuid geen recht.

Wij zeggen dat toch ook niet tegen de NGK die op hun LV 2007 uitspraken dat zij: 'hopen en bidden dat deze gesprekken (met de GKv) ertoe zullen bijdragen dat recht gedaan zal worden aan hen die in de breuk van de jaren zestig getroffen zijn door kerkelijke maatregelen'?

De kaders zijn fundamenteel

Wat de Nederlands Gereformeerde deputaten in de Tussenbalans verklaren en de LV 2007 aanvaardde mag toch tegen het licht van hun eigen kerkorde gehouden worden?

Wat is er mis mee dat Zwolle-Zuid uitsprak: 'de genoemde overeenstemming stimuleert om verder te spreken over de andere hindernissen die eerdere synodes voor een gesprek met het oog op kerkelijke eenheid zagen en die met deze overeenstemming nog niet weggenomen zijn. Het is namelijk nog niet duidelijk wat de bereikte overeenstemming betekent voor de kaders waarin bij de NGK de ondertekening staat, te weten de Preambule, art. 17 en 34 van het Akkoord voor kerkelijk samenleven (AKS) alsmede voor de manier waarop in het verleden het onderscheid tussen Christus als het fundament en zaken in de belijdenis die het fundament niet raken werd gebruikt.'

Van de AKS schreef prof. dr. W. van 't Spijker dat het wezenlijke trekken van de gereformeerde traditie vertoont. 'Maar ze is op een enkel punt zwak, zodat een independent (onafhankelijke) er wél mee uit de voeten kan. Een goedwillende gereformeerde zal er heel wat mee kunnen doen. Maar een niet zo goedwillende independent kan zich er ook op beroepen'. Van 't Spijker wijst erop dat de KO dient om te zorgen dat de kerk een echte kerk blijft. En dat het opvallend is dat soms een zekere onverschilligheid ten opzichte van de belijdenis gepaard kan gaan met een heel laconieke opvatting over de kerkorde. (*Calvinistisch Jongerenblad*, 46^e jrg., nr. 5, 25 okt. 1991). Hangen independentisme en verkeerde tolerantie niet met elkaar samen?

De kaders van de KO moeten niet buiten beeld blijven.

Het Fundament

Het onderscheid fundamenteel - niet fundamenteel komt zakelijk in de Tussenbalans terug. Daarmee gaan de NGK terug achter wat gerapporteerd kon worden aan de generale synode van Zuidhorn (acta blz. 660): Christus alleen en genade alleen, dat is niet beperkend bedoeld ten aanzien van het geheel van de Schriften. Christus alleen is de Christus der Schriften, van de leer van de apostelen en profeten. Aldus de NG deputaten. Onze deputaten stelden toen niet: deze zaak is afgehandeld; nee, dat het nog wel nodig zou zijn daarover verder door te spreken.

Naar het ondertekeningformulier van de gereformeerde kerken is het fundament van de kerk in geding bij concrete en voortgaande afwijking van de belijdenis, zolang die niet in de kerkelijke weg aan het oordeel van de kerken is onderworpen en als juist erkend. Trouwens in de NGK ligt bij beoordeling of die concrete en voortgaande afwijking van de belijdenis tolerabel is, de bewijslast bij de kerkenraad of meerdere vergadering (art 17 en 30 van de AKS).

Nog onlangs bleek het gewraakte onderscheid fundamenteel - niet fundamenteel binnen de belijdenis in de NGK gehanteerd (*Opbouw*, 19 jan. 2007).

VOP

Wat de kwestie van de vrouw in het ambt betreft, sprak de GS van Amersfoort 2005 wel degelijk uit, dat het VOP-besluit een ernstige barrière voor het onderling contact is.

Het VOP-besluit staat niet los van, maar vloeit voort uit een schriftverstaan dat onvoldoende aansluiting vindt bij de Schriftuitleg. De GS sprak van onvoldoende basis voor het VOP-besluit, acta, art. 135, besluit 3. Dat bezwaar bleek gegrond, aldus Zwolle-Zuid.

Het is ook de vraag of in het licht van de overeenstemming die deputaten van GKv en NGK op een aantal punten bereikten het VOP-rapport houdbaar is.

Hier verwijzen naar de studieopdracht die Zwolle-Zuid gaf rond de taak van de vrouw in de kerk is niet juist. Die studieopdracht neemt de bezwaren tegen het VOP-rapport en VOP-besluit niet weg.

Om zo te zeggen: al is meer dan één vraag herkenbaar, toch blijft staan dat het antwoord dat de NGK in het VOP-rapport gaven, niet aanvaardbaar is. Dat is niet: een gesprekspartner bij voorbaat binden aan één conclusie, zoals De Bruijne meent, maar het bezwaar van de GS Amersfoort handhaven tegen de VOP-conclusie.

Rem?

Zette Zwolle-Zuid een rem op vergaande vormen van plaatselijke samenwerking tussen GKv en NGK?

Nee! Zij bleef bij de regeling die de vorige generale synode vaststelde voor samenwerking en contact zonder landelijke overeenstemming en sprak uit:

a. dat zij dankbaar is voor de vordering van de lokale kerkelijke eenheid;

b. dat ook in een samenwerkingsgemeente wordt gevonden wat essentieel is voor kerkelijke eenheid: de gemeenschap der heiligen, het gezamenlijk vieren van het avondmaal, het voorgaan van elkaars dienaren in de bediening van het Woord en de sacramenten;

c. dat de regelingen voor plaatselijk contact en samenwerking die vastgesteld zijn door de Generale Synode van Amersfoort 2005, hiervoor steun en ruimte bieden.

Er is geen sprake van meten met twee maten. Ook bij landelijke overeenstemming zoals met de CGK is er geen sprake van het vormen van een eenheidsgemeente. Het is na te lezen in de acta van de generale synode van Amersfoort-Centrum 2005, blz. 298 (punt 7) en blz. 299v (punt 8).

En wat bedoelt De Bruijne met die veel diepere geestelijke eenheid met vrijwel *alle* NGK-gemeenten, veel dieper dan met de rechterflank van de CGK?

Vrijwel alle? Welke wel en welke niet?

Er is nog heel veel te bespreken als het gaat over de praktijk van het kerkelijk leven.

De deputaten van de NGK legden een paar jaar geleden aan de regiovergaderingen vragen voor over de binding aan de belijdenis. De reacties waren zeer divers, zo rapporteerden onze deputaten aan de GS Amersfoort 2005, acta blz. 720. Hoe is dat nu, na de LV 2007?

In het voortgaande gesprek met de NGK mogen deze zaken open en eerlijk op tafel komen en doorgesproken worden. Het gaat maar niet om bijzaken maar om de grondslagen van het gereformeerd kerkelijk leven.

Moge vertrouwen bewaarheid worden

Deputaten kerkelijke eenheid zijn als deputaten gebonden aan de uitspraken en opdrachten van Zwolle-Zuid. Ze hoeven zich daarvoor niet te schamen. Moge het hun gegeven worden die vrijmoedig en loyaal uit te voeren.

Als het dat met de gesprekspartner niet lijden kan, waar is dan die diepe geestelijke verbondenheid, waarnaar we allen verlangen en om bidden? We mogen elkaar toch eerlijk en open bevragen? Dat is juist een zaak van vertrouwen en geduld.

Ds. K. Folkersma is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Spakenburg-Noord.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient
1 maand voor aanvang van het nieuwe
abonnementsjaar schriftelijk of per
e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-
rom verkrijgbaar bij de Chr.
Blindenbibliotheek voor blinden
en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Het draait om vertrouwen

Het is goed dat ds. Folkersma reageert. Verschillen van mening moeten we rustig en openlijk kunnen bespreken. Bovendien accepteer ik ook een enkele correctie die hij aanbrengt op mijn schrijven. Puntsgewijs maak ik enkele opmerkingen.

A.L.Th. de Bruijne ■

Oude patronen

In mijn artikel sprak ik over 'oude koeien' die de synode uit de sloot zou halen. Ik besef dat dit nogal stevig klinkt. Toch maakt die uitdrukking wel duidelijk wat ik bedoel en waar ds. Folkersma in zijn ingezonden eigenlijk aan voorbijgaat.

Soms hebben twee mensen een conflict waarin zij over en weer steeds dezelfde verwijten maken, zodat er geen beweging in zit. Het kan gebeuren dat er vervolgens (misschien met hulp van een derde) een nieuwe manier gevonden wordt om over de verschilpunten te praten, en dat die nieuwe manier ineens weer beweging in het proces brengt zodat het lukt om toch wat anders naar elkaar te kijken. Zou één van beiden vervolgens toch weer vervallen in de oude patronen en verwijten, dan gaat daarmee de winst van die nieuwe route verloren. Door toch weer 'oude koeien' uit de sloot te halen, bederf je het proces dat net op gang leek te komen. Iets van dat mechanisme heb ik willen aanwijzen in onze omgang met de Nederlandse Gereformeerde Kerken.

Natuurlijk komt er een moment waarop je opnieuw de punten waarover je leek te verschillen onder ogen moet zien en in het gesprek moet betrekken. Dat geldt ook van verschillende van de punten die ds. Folkersma noemt. Maar het maakt daarbij veel uit of je eerst langs die nieuwe weg de kans op toenadering en vertrouwen maximaal hebt aangegrepen, of dat je juist die nieuwe route al van meet af laat overschaduwen door de verschillen die nog boven de markt hangen. Dan geef je haar eigenlijk geen kans.

Geen nieuws in de Tussenbalans?

Beslissend is natuurlijk de vraag of de 'Tussenbalans' in de samensprekingen tussen GKv en NGK inderdaad zo'n stap verder vormden. Ik beweerde dat, maar ds. Folkersma ziet er weinig nieuws in.

Ik kan het mezelf nu gemakkelijk maken door erop te wijzen dat ik niet de enige ben die meen dat er in deze Tussenbalans iets moois

gebeurd is. Natuurlijk vond de meerderheid van de Deputaten kerkelijke eenheid dat ook. Zij zag er zelfs reden in om te verklaren dat de principiële belemmeringen tot eenheid met de NGK nu weggenomen waren, zodat een nieuwe fase van samenspreken mogelijk kon worden. Maar ook de Generale Synode zelf heeft de Tussenbalans op waarde geschat. Zij wijdde daaraan dankbare en waarderende woorden, zoals ik in mijn artikel aangaf. Mijn kritiek was niet dat de synode geen oog zou hebben gehad voor de inhoud van de tussenbalans, maar dat zij de winst ervan met haar aan de waardering toevoegde 'mitsen en maren' *onbedoeld* (zoals ik schreef) weer krachteloos maakte. Als ds. Folkersma dus beweert dat de 'Tussenbalans' geen nieuws bevat, strijdt dat met wat velen en zelfs de synode er wel in lazten.

Maar wat was dan nieuw? Nee, inderdaad niet dat in de NGK in de praktijk nog steeds anders wordt omgegaan met bepaalde afwijkingen dan ons als vrijgemaakten lief is. Als dat niet zo was, zou er geen tussenbalans of derde weg nodig geweest zijn om toch vertrouwen in elkaar te kunnen vinden. Omgekeerd zijn NGK-ers nog steeds huiverig voor de manier waarop in de GKv met bepaalde afwijkingen omgegaan wordt. Eigenlijk moet ik zeggen '... soms omgegaan werd', want ook in de GKv gaat het vaak helemaal niet zo juridisch en een-dimensionaal toe als sommigen onder ons zouden willen en anderen van buiten over ons denken.

Nieuw in de Tussenbalans vind ik dat GKv en NGK het samen eens zijn over het karakter en de functie van de belijdenis in de kerk én over de noodzaak dat we ons daaraan binden, onbekrompen en tegelijk loyaal. Die binding moet niet vaag en vrijblijvend van karakter zijn maar van harte en zo dat je eraan te houden bent. Daarom is een handtekening onder de belijdenis nodig. Op dit punt is zo gesproken en zijn zulke formuleringen gezocht dat duidelijk werd dat ook de NGK alle zorg op dit punt bij de GKv wilde wegnemen. Men poogde niet alleen het eigen belang veilig te stellen of te rechtvaardigen maar zocht het hart van de

ander te winnen. Dat blijkt ook uit de bereidheid van de Landelijke Vergadering 2007 om nog verdere stappen te overwegen én uit de verzekering dat de openheid in de richting van gemeenten binnen de NGK die zich kerkordelijk minder nadrukkelijk binden, niet voortkomt uit vrijblijvendheid of relativisme. Het is bedoeld als een vorm van geduld met elkaar. Natuurlijk mag je dat te slap vinden. Maar het maakt toch veel uit of je van de ander mag vertrouwen dat de achterliggende principes gelijk zijn of dat zo'n praktisch verschil principiële wortels heeft. Op het niveau van dit diepere vertrouwen spreekt mijns inziens de Tussenbalans.

Reliëf

Ds. Folkersma betoogt dat de NGK nog steeds een verkeerd onderscheid zou maken tussen 'fundamenteel' en 'niet-fundamenteel', waar het gaat om de inhoud van de belijdenis. Ik ontken niet dat er uitlatingen gedaan zijn die op dit punt minstens aanleiding geven om door te vragen. Toch vind ik dat ds. Folkersma te weinig verwerkt dat de NGK zich over wat dat 'fundament' is, de laatste jaren wel concreter heeft uitgesproken. Met zoveel woorden hebben de NGK-deputaten gesteld dat Christus het fundament van de kerk is *maar dat deze uitspraak geen vermallende bedoeling heeft*. Bij 'Christus' denkt men aan Christus zoals deze door het geheel van de Schrift naar ons toekomt, en dus ook aan de hele leer van de apostelen en profeten.

Bovendien vind ik dat wij zelf moeten verrekenen dat ook als je je aan de hele belijdenis bindt, niet alles in de belijdenis hetzelfde gewicht heeft. Bij een 'onbekrompen' binding hoort mijns inziens dat je best kanttekeningen mag maken bij de formuleringen of accenten in de belijdenis, mits je de bijbelse zaak die aan de orde is, hoog houdt. Laten we elkaar niet voor de gek houden: waar precies de grens loopt tussen een kanttekening aan de buitenkant en een afwijking van de zaak zelf, valt niet waterdicht aan te geven. Dat blijkt vaak pas als zich een concreet geval voordoet.

Bovendien liggen sommige onderdelen van de leer dicht bij het hart van het evangelie dan andere, terwijl ze toch alle naar ons toekomen in het licht van Gods openbaring. Dat maakt dat we bij sommige punten een zekere tolerantie opbrengen, terwijl we bij andere geen millimeter ruimte kunnen toestaan. Een voorganger met een andere overheidsvisie, sacramentsopvatting en dergelijke kan blijven functioneren, mits hij zijn afwijkingen van de belijdenis niet leert. Maar wie de godheid van Christus of de verzoening door voldoening ontkent, kan niet verder ook al zou hij beloven het niet openlijk te leren. Ook ik heb de nodige ervaring in (plaatselijke) samensprekingen met de NGK. Nogal eens heb ik gemerkt dat men met het onderscheid tussen 'fundamenteel' en 'niet-fundamenteel' doelde op dit soort verschillen in reliëf binnen de confessie.

Fake?

Wat betreft de inschatting van de besluiten van de synode van Amersfoort 2005 rond de vrouw in het ambt binnen de NGK verschil ik sterk van mening met ds. Folkersma. Amersfoort heeft niet ingezet op het enkele feit van de openstelling van de ambten voor vrouwen, maar op het bijbelberoep waarop dit terug ging. Daarop moesten van

Amersfoort dan ook de samensprekingen zich richten. Terecht. Ieder die op basis van een gezonde omgang met de Schrift pleit voor vrouwelijke ambtsdragers mag in de kerk gehoord worden en mag niet beschuldigd worden van schriftkritiek of afwijking van de belijdenis. Wij leven niet bij gangbare meningen maar bij het levende woord van God.

In zijn reactie weet ds. Folkersma duidelijk geen raad met mijn argument dat de synode van Zwolle-Zuid toch zelf een studieopdracht rond de plaats van de vrouw in de kerk gaf. Hij poneert dat dit het bezwaar tegen de NGK niet wegneemt. Maar mijn stelling was juist dat dit bezwaar zich dus niet kan richten op het enkele feit dat men vrouwelijke ambtsdragers kent. Zou dit wel zo zijn, dan zou de studieopdracht 'fake' zijn. Toch voert 'Zwolle-Zuid' nu dat enkele feit alsnog op, nadat gebleken is dat verschillende zorgen met betrekking tot het schriftverstaan konden worden weggenomen. Daarop richtte zich mijn kritiek.

Pijn

Terecht wijst ds. Folkersma erop dat ook met CGK-gemeenten de samenwerking niet zover mag gaan dat het tot volledige plaatselijke eenheid komt. Op dat punt zat ik eraan in mijn artikel.

Tegelijk neemt dat mijn hoofdargument niet weg. Waar de eenheid plaatselijk mogelijk blijkt te zijn, wordt deze geschonken door Christus. Tegelijk schenkt Christus de landelijke eenheid van elke betrokken gemeente met het eigen kerkverband. Zo ontstaat een onoplosbare spanning. Hoe kunnen die twee lijnen van eenheid bestaan zonder dat ook de betrokken landelijke kerkverbanden één zijn? Mijn stelling is dat je deze spanning niet mag ontlopen, wil je echt recht doen aan wat Christus geeft. Niet door de plaatselijke eenheid te offeren aan de landelijke én niet door de landelijke prijs te geven voor de plaatselijke. Voel de pijn maar van de verscheurdheid van het lichaam van Christus. Die voelt Hij nog veel dieper... Ik zie dat als een vorm van navolging.

Daarom behoort de vorming van plaatselijke eenheidsgemeenten mijns inziens wel mogelijk te zijn. Ik betreur in dat licht de terughoudendheid in het synodebesluit. Ik schreef dat met het oog op de NGK, maar met de correctie van Folkersma in gedachten, pas ik het nu ook toe op de CGK.

Wel voeg ik eraan toe dat een plaatselijke kerk nu ook aan dit synodebesluit gebonden is. Wie het net als ik betreurt en wie als plaatselijke kerk zelfs wel tot verdere stappen zou willen overgaan, is verplicht om deze zaak eerst aan de orde te stellen bij een volgende synode en zich intussen te schikken. Wie dat niet doet, offert daarmee de landelijke eenheid aan de plaatselijke en ontloopt evenzeer de pijn in het verscheurde lichaam van Christus.

Prof. dr. Ad de Bruijne is hoogleraar Ethiek en Spiritualiteit aan de Theologische Universiteit te Kampen en hoofdredacteur van dit blad.

Liedboek 150

lied van de week

‘In den beginne was het woord’

Een lied dat begint met de zin ‘In den beginne was het woord’ moet wel gaan over Johannes 1. Dat is waar, maar tegelijkertijd ook niet. Gezang 150 uit het Liedboek ontleent een deel van zijn thematiek aan de opening van het Johannesevangelie, maar verbindt dat moeiteloos met andere bijbelse elementen. Daardoor is het een lied dat waarin steeds weer een nieuw schriftuurlijk doorkijkje valt te ontdekken. In de woorden van de dichter: ‘Wanneer de Schrift met de Schrift in aanraking komt, springen weldra de vonken over’¹.

A. de Heer ■

Lied 150 uit het *Liedboek voor de Kerken* ontstond in 1965. In het *Compendium* vertelt dichter Tom Naastepad (Thomas Johannes Marie Naastepad, 1921-1996) dat hij het schreef in Advent van 1965. Hij kreeg een lied van J.W. Schulte Nordholt onder ogen dat was geschreven op de melodie van Psalm 134 en waarvan de eerste regel luidde: ‘In den beginne was het Woord’. Het rijmschema van dat lied - *abba* - was echter niet geschikt voor de melodie, zo schrijft Naastepad. ‘Ware ik een musicus geweest, ik had een nieuwe melodie gemaakt, want het was een goed kerstlied! Toen besloot ik in arren moede een geheel nieuwe tekst te schrijven, met dezelfde beginregel en eveneens op de wijs van Psalm 134, maar op het vereiste rijmschema: *aabb*.²

In hetzelfde jaar 1965 verscheen Naastepads boek *Het geheim van Rachel. Preken en nieuwe liederen over het boek Samuel*. Ook in dit boek is het lied te vinden (p. 325), ditmaal met de melodie van Luthers ‘Vom Himmel hoch’.³ Naastepad plaatste het lied hier na de preek over 2 Samuel 14:1-33, waar het gaat over de wijze vrouw uit Tekoa die op verzoek van Joab naar David gaat en via een parabel David zover ziet te krijgen dat hij zich verzoent met Absalom. Niet direct een bijbelgedeelte dat je zou combineren met een kerstlied, maar Naastepad wijst in zijn preek diverse malen op het Messiaanse perspectief van dit verhaal en daarin is dan ook het verband te vinden.

Het lied werd in diverse belangrijke kerkliedboeken opgenomen: het *Liedboek* (1973), de Vlaamse bundel *Zingt Jubilate* (1977; 2006) en *Gezangen voor Liturgie* (1984; 1996).

Tekst

Het lied kreeg in *Het geheim van Rachel* de titel mee ‘Een lied van het woord in den beginne’. Het bestaat uit vijf strofen. In de tekst zijn verschillende bijbelse lijnen te vinden. De eerste, en het meest in het oog springende is ‘het woord’ (Joh. 1, 1 Joh. 1). Dat woord is ‘Licht’. Dat woord gaat uit en wil worden gehoord. Het tweede is het ‘plaatje’ van de kerstnacht - een slapend pasgeboren kind in het nachtelijk duister. Het derde is de menswording - de Heer wordt knecht, de Schepper schepsel. Zet je de strofen met hun kernbegrippen op een rijtje dan ontstaat dit beeld:

- 1: Woord → spreken
- 2: Schepper → schepsel
- 3: Knecht → last
- 4: Lage staat → verloren → Hij kwam
- 5: Licht in het duister → God roept → totdat hij wordt gehoord.

Elke laatste regel is gelijk aan de eerste regel van de volgende strofe, uitgezonderd de overgang van strofe 4 naar 5; hier is sprake van een mooi en speels taaltechnisch rijm dat tegelijk een inhoudelijk rijm is: ‘dit licht dat zoveel luis-ter schiep’ → ‘dit licht dat in het duister sliep’. De laatste regel van strofe 5 is gelijk aan de aanhef van het lied en ook inhoudelijk sluiten de strofen op elkaar aan, van ‘op aarde is zijn stem gehoord’ naar ‘Hij roept totdat Hij wordt gehoord’ en vice versa. Het resultaat van dit alles is een lied met een cirkelstructuur.

Een lang citaat van Naastepad uit het *Compendium*:

Bij zulk een streng gesloten vorm kon een tekst ontstaan die het tégendeel van een kringloop laat horen. Het gaat met Kerstmis immers juist niet over het zelfgesprek van de Algeest, als van een slang die in zijn eigen staart bijt. Het gaat over de zelfopenbaring naar buiten van het Woord, dat niet rust voordat het wordt gehoord. Het gaat over een echte geschiedenis, een gebeurtenis, een geboorte, een lijn die voortgaat, en daarom staat erin de 1^e strofe: 'die spreken wil tot elk geslacht', en in de laatste: 'hij roept totdat hij wordt gehoord' Dat is een hele geschiedenis van 'spreken' tot 'gehoord' worden. Het is precies de geschiedenis van Golgotha en Opstanding; en daarin is vervat onze anti-geschiedenis van niet-willen-horen. Vandaar dat in de strofen 2-3-4 gesproken wordt over een Heer die knecht geworden is en over die bittere vergeefsheid van zijn komst toen niemand naar hem riep. Wij roepen hem niet, maar hij roept ons. [...] 'In den beginne was het Woord': zijn woord en niet het onze. Hij heeft het eerste en het laatste woord.

Lied en citaat laten zien waarin Tom Naastepad, Rooms-katholiek priester met een 'protestantse inborst' en nauw verwant met liedboek-dichters als Willem Barnard en Jan Wit, ook wel wordt getypeerd als een ware *schriftgeleerde*.

Melodie

In het *Liedboek* en *Gezangen voor Liturgie* is het lied te vinden met de melodie van Psalm 134 uit het Geneefse Psalter. Zo is het lied in Nederland bekend en geliefd geworden. Vlaamse Rooms-katholieken zingen het echter op Luthers melodie 'Vom Himmel hoch da komm ich her'; in navolging van de publicatie in *Het geheim van Rachel* is in *Zingt Jubilate* de tekst met deze melodie gecombineerd. Er is nog een derde melodie, namelijk een die

geschreven werd door de trappister monnik Michaël Stumpel (1907-1988) en gepubliceerd in het *Abdijboek* aflevering 1973.⁴

Gebruik

Een lied als *Liedboek* 150 vraagt om een ingetogen manier van zingen. Het is geen lied om uit te zingen, maar een lied om mediterend en luisterend te zingen. Natuurlijk is het een kerstlied. Het kan op kerstochtend gezongen worden in combinatie met Filippienzen 2:6-11. Ook de combinatie met de lezing van de Tien Woorden is een goede. Daarnaast kan dit lied ook buiten de kersttijd worden gezongen, met name wanneer het gaat over Gods spreken door de tijden heen. Wat voor heel veel liederen geldt, gaat in ieder geval voor dit lied op: coupletten zijn niet los verkrijgbaar; met andere woorden: als een couplet wordt losgemaakt uit het geheel, vervalt veel van de betekenis en zeggingskracht.

Anje de Heer is musicus en publicist liturgie en kerkmuziek. Zij verzorgt voor de deputaatschappen Eredienst en Kerkmuziek het Steunpunt Liturgie.

Noten:

1. Tom Naastepad, *Het geheim van Rachel*. Antwerpen/Haarlem 1965, 8.
2. De liedtekst van Schulte Nordholt is te vinden in de Vlaamse bundel *Zingt Jubilate* (uitgave 2006), onder nummer 227.
3. De chronologische frictie tussen de vermelding in het *Compendium* en de publicatie in dit boek, dat verscheen vóór Advent 1965, laat ik hier verder buiten beschouwing.
4. Deze melodie is o.a. te vinden in *Het lied op onze lippen. Het complete liedoeuvre van Thomas Naastepad met melodieën*. Kampen 2003, nr. 38.

Nieuwegein - beroepen: kand. H.J. Roosenbrand te Zwolle

Assen-West - beroep aangenomen: G.O. Sander te Siegerswoude-Frieschepalen.

Brouwershaven - beroep aangenomen: F.J. Bijzet te Emmen.

Preekbevoegdheid van drs. A.J. Holsappel, tot nu toe beperkt tot de classis Hattem, is uitgebreid naar alle kerken. Contact: tel. 06-27393347, e-mail: ajholsappel@hotmail.com

Jubilea

Dalfsen - Op 4 december was ds. E. Heres 25 jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Surhuisterveen en Opende (1983), Assen-Noord (1988), Spakenburg-Zuid (1995) en is nu Dalfsen (2002).

Wezep - Op 4 december was ds. Jac. van Nieuwkoop 70 jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Anna-Palownapolder (1938), Ulrum (1943, waar hij in 1945 meeging met de vrijmaking), Amsterdam (1946), Scheveningen (1955) en Rotterdam-Delfshaven (1971). In 1978 ging hij met emeritaat.

Deputaten Kerkelijke Eenheid

Na de benoemingen door de GS van Zwolle-Zuid 2008 berust het secretariaat van Deputaten Kerkelijke Eenheid (DKE) bij:

J.A. Schelling, Verdijkstraat 49, 3752 WH Bunschoten-Spakenburg, tel. 033-2982826, e-mail: eenheid@gkv.nl

Komt het uiteindelijk goed voor alle mensen?

Af en toe laait de discussie weer op in christelijk Nederland: is straf in de hel eeuwig of komt er een keer een eind aan? Onlangs gaf een spreker op het Xnoizz Flevo Festival, Wim Hoogendijk, aan te geloven dat uiteindelijk iedereen met God verzoend wordt. De hel is een tijdelijke louteringsplaats, zegt hij, en het woord 'eeuwig' betekent vaak: een lange tijd.

T. Groenveld ■

In *De Wekker* (Orgaan van de Christelijke Gereformeerde Kerken) gaat de Urker predikant ds. H. Polinder er op in. Hij schrijft wel in de 'tale Kanaäns', maar tegelijk in nuchtere taal.

"Het bestaan van de hel als plaats van de eeuwige straf, waar de ongelovigen voor altijd zullen zijn, roept vragen op. Het gaat tegen het gevoel van de mens in, ook tegen het gevoel van de godsdienstige en 'gelovige' mens. Je kunt je toch niet voorstellen dat alle mensen die niet geloven in de Heere Jezus Christus en andere godsdiensten aanhangen voor altijd verloren zullen zijn, zo is de gedachte. Dat druist in tegen de liefde van God, Die wil dat alle mensen zalig worden. Dat is niet alleen maar een theoretische aangelegenheid. We hebben in ons dagelijks leven te maken met familie, burens, vrienden, kennissen en collega's die niet geloven. En dan komen al snel gedachten en gevoelens boven in de trant van 'ik kan me toch niet voorstellen dat zulke mensen die vriendelijk en aardig zijn, voor eeuwig verloren zullen gaan als zij niet tot geloof komen'. Laten we eerlijk zijn dat het niet eenvoudig is om in onze tijd waarin we met vele ongelovigen in aanraking komen op alle terreinen, de bijbelse waarheid van de eeuwige verlorenheid vast te houden. We zien concrete mensen voor ons die niet geloven."

Toch zien we hier ook de geest van de tijd: we leven in een tijd waarin de mens en zijn gevoel maatgevend zijn geworden. Dat heeft grote consequenties voor het gezag van de Bijbel als het Woord van God. We zien dat mensen het gezag van de Bijbel laten wijken voor: wat zegt mijn gevoel? Ook kerkmensen. Terwijl niet ons gevoel maar Gods Woord de doorslag moet geven.

Eeuwig?

Eeuwig betekent in de Bijbel niet altijd voor altijd.

Geldt dat ook bij 'eeuwige straf', de hel?

Jezus Christus stelt 'de hel in zijn prediking onomwonden aan de orde'.

"De plaatsen waar Hij dat doet, zijn doortrokken van een geweldige ernst. Die ernst laat geen ruimte over voor de gedachte dat de hel een tijdelijke plaats van loutering is, waardoor het uiteindelijk met iedereen goed zal komen. (...) In de gelijkenis van Lazarus en de rijke man laat Hij er geen twijfel over bestaan dat de genadetijd in dit leven van beslissende betekenis is. Je krijgt later niet een tweede kans of gelegenheid om alsnog de goede keuze te maken. Wij hebben het Woord van God hier op aarde en de tijd

die we krijgen gedurende ons leven is de genadetijd om te horen naar het Woord.

Hoe zullen we anders de bewogenheid van de Heere Jezus kunnen verklaren wanneer Hij de onbekeerlijkheid van Israël ziet en daarover tot in zijn diepst van ziel door geraakt is (Lukas 19:41,42). Zouden dat geen 'krokodillentranen' zijn als Jezus toch ook wist dat al die inwoners van Jeruzalem uiteindelijk toch niet verloren zullen gaan in het oordeel?

Spreekt de Heiland niet over de hel als de plaats van de buitenste duisternis waar wening is en knersing der tanden? Daar wordt geen enkel woord aan toegevoegd dat de mensen in deze duisternis toch weer in het licht zullen komen. Hij spreekt ook over de opstanding op de dag van Zijn wederkomst. Er is een opstanding des levens en een opstanding der verdoemenis (Joh. 5:29). Of neem de woorden van Johannes de Doper: 'Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn van God blijft op hem' (Joh. 3:36)."

Nog andere voorbeelden uit het N.T. voegt Polinder toe, om te concluderen:

"Laten wij maar niet proberen om het spanningsveld op te heffen tussen onze belijdenis dat de Heere geen lust heeft in de dood van de goddelozen en Zijn gewilligheid om zondaren zalig te maken aan de ene kant en de realiteit van de eeuwige verlorenheid aan de andere kant."

We moeten ons denken en spreken over de hel niet laten bepalen door de tijdgeest maar door de liefde van Christus:

"De liefde van Christus dringt ons om te preken en de twee wegen met hun eindbestemming te verkondigen. De prediking heeft geen ander doel dan zondaren in het heden van de genade te brengen aan de voeten van Christus, Die de toorn van God gedragen heeft en de deur naar de eeuwige heerlijkheid heeft geopend (...)

De ernst van de hel als een eeuwige realiteit is doortrokken van de liefde van Christus omdat wij mogen zeggen: nu is het de welangename tijd, de dag der zaligheid.

Dat dringt tot gebed voor mensen in onze omgeving die het Evangelie niet kennen en doet ons zoeken naar wegen om met hen te spreken over de Heere Jezus Christus. Zo worden wij als kerk geroepen om een boodschap voor de wereld te hebben."

Ds. Tonnis Groenveld is emerituspredikant van de Gereformeerde Kerk te Uithuizen en woont te Roodeschool.

De rol van de predikant in een nationaal eenwordingsproces

Dit artikel is niet alleen bedoeld voor dominees, juist niet. Want al gaat het dan wel over hun rol in een bepaald cultureel proces, het gaat ten diepste om iets dat een hele samenleving aangaat: namelijk dat van 'de eenheid van God, volk en vaderland'.

H. Veldman ■

Misschien denkt u nu dat hier een verhaal achter zit dat zijn plaats heeft in de geschiedenis van de nationaal-socialisten die - zeker in Hitler-Duitsland - de combinatie 'God, volk en vaderland' op een bijzondere, ja bizarre wijze in praktijk brachten. Maar nee, het gaat hier toch gewoon om Nederland. En wel om de eerste decennia van de 19de eeuw, toen ons land na de Franse tijd een voluit Nederlands koninkrijk was geworden. Met de Oranjevorst Willem I. Een intrigerende kwestie is dan vanzelfsprekend hoe een koning zijn land, dat ooit een republiek was met 'losse' gewesten, waarbij ook nog de aansluiting van België plaats vond, kon omsmeden tot een hecht geheel. Welke middelen, welke mensen, zouden daarvoor moeten worden ingezet?

Onderzoek naar dat proces is enige tijd geleden uitgevoerd door Nikolaj Bijleveld (*1974), die het eindresultaat als proefschrift verdedigde aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Hij spitte zijn onderzoek toe op de rol van de hervormde predikanten in de eerste helft van de 19de eeuw. Hij geeft in zijn boek eerst een overzicht van de algemene historische situatie, om daarna te letten op de drijvende kracht van koning Willem I en zijn ministers (en hoge ambtenaren). Bijleveld schetst het grote belang dat toegekend werd aan de eenheid van de natie, waarbij hij speciaal let op de religieuze basis voor nationale eenheid. Het is een bekend feit, dat koning Willem I en de politieke elite van ons land zich diepgaand bemoeide met de plaats en taak van de kerken in de pre-moderne samenleving. Door de wil van de koning kwam het bijna zover dat er een grote oecumenische gemeenschap werd gesticht voor alle kerken en religies, met aan het hoofd een hogepriester als nieuwe 'vader des vaderlands'. Dit streven, waarbij het nationalisme en het religieus besef hand in hand gingen, was zó dominant en leek zó breed aanvaard, dat het gewoon irritant was dat er toch nog verzet geboden werd, niet alleen van Rooms-katholieken in het zuiden, maar ook van een stelletje koppige 'Cocksianen' in het noorden. Hier hadden natuurlijk (!) de hervormde predikanten een gewichtige taak: zij moesten als voor mannen van de grootste protestantse geloofsgemeenschap voorgaan op de weg naar een nieuwe nationale broederschap van alle christenen! Ze moesten werken aan de consensus daarover en vooral geen ruimte bieden voor alternatieven. Ze zouden hun autoriteit moeten gebruiken om kleine tegenbewegingen de kop in te drukken. Daarvoor konden ook de volksschool en de diverse genootschappen prima dienst doen als unificatiemiddel in de samenleving. De dominees onder de schoolopzieners waren talrijk! Zo vond er een waar beschavingsoffensief

plaats waaraan niemand zich kon onttrekken. De Groninger godgeleerden P. Hofstede de Groot, J.F. van Oordt en L.G. Pareau stonden vooraan om hieraan hun diensten te verlenen. Eenheid en eensgezindheid, door 'waarheid in liefde'.

Daarmee waren de afgescheiden dominees Hendrik de Cock en Hendrik Peter Scholte in één klap verfoeilijke (rand)figuren. Deze scheurmakers en 'ordeverstoorders' moesten zo snel mogelijk uitgeschakeld worden. De regering gaf dan ook tot in details aan hoe de afgescheidenen dienden te worden 'aangepakt'. Wie de stukken wil inzien, moet de *Archiefstukken van de Afscheiding van 1834* van dr. F.L. Bos er nog maar eens op nalezen. Bijleveld, die overigens ten onrechte meent dat De Cock Ulrum als zijn eerste gemeente diende en bovendien diens conflict met de kerkelijke autoriteiten niet geheel correct weer geeft, heeft van die overheidsmaatregelen een summier beeld geschetst. Eigenlijk te vriendelijk. De scherpe kanten van het overheidsoptreden zijn o.i. te veel buiten beeld gebleven, waardoor het overheidsbeleid nog veel te redelijk overkomt. De pertinente onwil van 'Den Haag' om echt te luisteren naar de klachten van de onderdrukten had beter in beeld moeten komen.

Het eindresultaat van de overheidspolitiek en het optreden van de hervormde dominees was echter bepaald niet wat men ervan verwacht had. Koning Willem I trad in 1840 teleurgesteld af. Alternatieve bewegingen in kerk en staat staken steeds meer de kop op en gingen ook steeds krachtiger meespreken in het proces op weg naar een democratie waarin pluriformiteit het kenmerk was. Zo moest nog maar blijken of de samenhang in de samenleving hierdoor inderdaad verzwakte! Intussen kan zeker gesproken worden van een grote invloed van de hervormde predikanten: de grote massa van de gelovigen volgde hen als dragers van de nationale eenheid die nog vele jaren gezien werd als een religieus erfgoed van hoge waarde. Ideologie en theologie leken goed bij elkaar te passen. In de 20ste eeuw werd religie echter steeds meer als een privé-aangelegenheid beschouwd. En daarmee verdween een samenbindende factor uit de Nederlandse samenleving.

N.a.v.: Nikolaj Bijleveld, *Voor God, Volk en Vaderland. De plaats van de hervormde predikant binnen de nationale eenwordingsprocessen in Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw*. Uitg. Eburon, Delft, 2007. Omvang 225 blz.; prijs ff 24,99.

Drs. Harry Veldman is kerkhistoricus en woont te Zuidhorn; hij heeft een proefschrift voorbereid over Hendrik de Cock.

Geef om een gezin

Veel gezinnen in ontwikkelingslanden leven in extreme armoede. Red een Kind steunt deze gezinnen met hulp op maat. Wij helpen kinderen naar school en steunen de ouders met voedsel, kleding en medische zorg. Voor € 40,- per maand geeft u een gezin toekomst.

www.redeenkind.nl

tel. 038 - 4604648 • giro 1599333 • Zwolle

DELEN, WAT ANDERS?

MICHA CURSUS
GOED EN RECHT DOEN

WWW.MICHACURSUS.NL

De Michacursus wordt mede mogelijk gemaakt door het NCDO en Stichting Kerk en Wereld

TRAINING

Communicatietraining voor kerkelijk werkers rondom thema's opvoeden en opgroeien

Pastoraat en opvoeden

Training te Amersfoort*

D.V. 15 en 29 januari, 12 en 26 februari 2009

Training te Dordrecht*

D.V. 8 en 22 januari, 5 en 19 februari 2009

Training te Goes*

D.V. 12 en 26 maart, 9 en 23 april 2009

*De training gaat door bij voldoende deelname. U ontvangt tijdig bericht!

De training kan ook in uw eigen gemeente worden gegeven. Kijk voor meer informatie en aanmeldingen op www.sgj.nl (> professionals > cursusaanbod). U kunt ook bellen naar 033 4226900 of e-mailen naar pend@sgj.nl.